Horn Ildikó

Bethlen Györgyhöz és Károlyi Klárához intézett levelek (1558–1574)[1]

Kolozsváron, a Bethlen család keresdi levéltárában található az az iratköteg, amely Bethlen György és második felesége, Károlyi Klára levelezését tartalmazza. Ezúttal az anyag mintegy felét, a Bethlen György életében írt leveleket tesszük közzé, amelynek gerincét Harinnai Farkas Farkas Bethlenhez írt tizenkilenc levele adja.

Az utókor számára mind Bethlen, mind Harinnai kevéssé ismert alakja az erdélyi politikai életnek, pedig az elérhető legmagasabb pozícióba, a fejedelmi tanácsba jutottak.[2] 1562-ig mindketten a török szövetség elmélyítése ellen foglaltak állást, és azok közé tartoztak, akik I. Ferdinánd király (1526–1564) uralma alatt szerették volna elérni az ország egyesítését. Politikájukban a fordulópontot az 1561–1562-es Balassa Menyhért-féle szervezkedés hozta, amelyhez ugyan csatlakoztak, de még időben kiléptek ahhoz, hogy semmilyen retorzió ne érje őket. Ettől kezdve János Zsigmond erdélyi fejedelem legmegbízhatóbb híveinek számították.[3] Súlyukat nem is annyira tevékenységükön, mint inkább szűk rokoni körükön mérhetjük le leginkább: Bethlent az erdélyi arisztokrácia minden jelentős családjához szoros szálak fűzték, és Harinnai jelentőségéről is sokat elárul, hogy egyik lányát Bekes Gáspár, a másikat – már Harinnai halála után – Kovacsóczy Farkas vette feleségül.

Korábban viszont egyáltalán nem tudtuk, hogy a két főurat is szoros rokoni kötelék fűzte össze: édesanyjuk révén féltestvérek voltak. György édesapja, Bethlen Elek Harinnai Farkas János fiatal özvegyét, Bánffy Druzsiánát vette feleségül.[4] Az előző házasságból maradt kisfiú, Harinnai Farkas Farkas így mostohaapja gyámsága alatt, ezután születő féltestvéreivel együtt Bethlen várában, Búnban, illetve Keresden nevelkedett. Bár Harinnai Farkas Farkas és öccse, Bethlen György között legalább tíz évnyi korkülönbség lehetett, ez nem gátolta meg a bizalmas testvéri kapcsolat kialakulását.

A két főúr itt közölt levelezése viszonylag kevés politikai vonatkozást tartalmaz, nagy részét családi ügyek, esküvők előkészítése, valamint a sok rokonházasság miatti rendkívül kusza birtokperek tették ki. A velük azonos generációhoz tar-

---

[1] Román Országos Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága. A Bethlen család keresdi levéltára. II. Családtagok iratai. Fasc. 12.

[2] Trócsányi Zsolt csak Bethlen György tanácsosságának a kezdetét (1559) ismerte, pedig 1574-ben bekövetkezett haláláig viselte a tisztséget. Trócsányi, 1980. 25. Harinnai tanácsuraságáról két adatunk van: 1567-ben így szerepelt a lánya esküvőjére írt lakodalmi köszöntőben (Christian Schesaeus: Epithalamium in honorem numptialem magn. d. Casparis Boekes de Korniat stb. eiusque sponsae gen. Annae, egr. d. Wolffg. de Harinna filiae, scriptum a Christiano Schaeseo Mediensi. a. d. 1567. Albae Juli. RMNY I. 234.), 1570-ben pedig Gyulay Mihály végrendeletében. (MOL F 1 Libri Regii I. k. ff. 176–179.)

[3] Lukinich, 1927. 65–66.

[4] Magyar Országos Levéltár, Gyulafejérvári Káptalan Levéltára F 5 Cista diversorum comitatuum 1. cs. fasc. 6. nr. 24.

tozó rokonok korai halála miatt, valamint társadalmi pozícióikból eredően az 1560-as évek elejére Harinnai és Bethlen György lettek a család vezetői. Gyámként sok özvegy és kiskorú árva gondja hárult rájuk, de gyakorlatilag a tág család minden kevésbé rangos tagja tőlük várta az útmutatást és jövője elrendezését. Széles és nagyon heterogén rokoni kör jött létre körülöttük, amit teljesen ők irányítottak, és az általuk javasolt házasságokkal, új embereknek a családba emelésével ők alakítottak tovább.

Források

1.
Harinnai Farkas Farkas levele féltestvérének, Bethlen Györgynek

Harina, 1558. február 27.

1. Nem neheztel azért, hogy Bethlen György nem tudta megvárni hazaérkezését, de feleségével együtt várja az újabb látogatását. – 2. Jelenleg búzát csépeltet, ezért csak böjt idején tud zabot adni, amikor Bárában azt csépelik majd. – 3. Az elveszett párnazsákot Dipsén és másutt is keresteti.

[1.] Egregie domine et frater amantissime, post salutem ac mei commendationem, ahol kegyelmed kér engemet azon, hogy ne nehezelleném, mivelhogy kegyelmed engemet meg nem várt volt az én házamnál, szinte most nem haraghatom, mert tudom, hogy oka volt az elsietésének. De ennek utána bizony igen kívánnám a kegyelmed idejöttét mind asszonyommal[5] egybe. [2.] Ahol te kegyelmed kér azon is, hogy valami zabot adnék, bizony még kész annyira nincsen, mert e keddig mindenütt búzát csépeltettem, miért hogy mostan valami ára vagyon a búzának. De böjtre kelve csépletek Bárában, mert ugyanis ott kell vetni valót csépletnem.[6] Mihelyt érkezék, örömest adok kegyelmednek. [3.] A párnazsákon[7] választ is tudakoztattam, de még útjába nem eshettem, a Gergely uram[8] szolgája is mondá, hogy ő maga is betér Dipsére, megérti bizonnyal, ha ott maradott-e, avagy nem. Én is tudakoztatok egyebütt is rajta, talán valahogy útjába eshetünk. Az Úristen tartsa meg kegyelmedet mind asszonyommal és a kisöccsével egybe minden javával. Ex Harinna Sabbato Carnisprivii 1558.

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Címzés: Egregio Domino Georgio Bethlen domino et fratri amantissimo

---

[5] Bethlen György első felesége, Sükösd Anna. Az asszonynak ez már a második házassága, ezt megelőzően Béldi Ferenc felesége volt. Bethlen Györggyel egy közös gyermekük született: Bethlen Miklós.

[6] Szokatlannak tűnik cséplési munkákra a februári időpont, de ahol csak kézi erővel választották el a szalmától a szemet, a cséplés egész télen át tartott, ekkor a munkát cséplőpajtákban végezték. Ortutay, 1977–1982. I. 487.

[7] Zsák, amelybe az útravaló párnákat, ágyneműket tették. Czuczor–Fogarasi, 5. col. 86.

[8] Bethlen Gergely (mh. 1567), Bethlen György unokatestvére, 1561-től fejedelmi tanácsos Lukinich, 1927. 42–43.

2.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek

Harina, 1559. április 13.

1. Megérti, hogy nem találkozhatnak, mert Bethlen Györgynek mint megválasztott tanácsúrnak kell tevékenykednie, egyben figyelmezteti a tisztséggel járó felelősségre. – 2. Bár húga ügyében az udvarbíró kérésére Gyulafehérvárra kellene mennie a Szent György napi oktávára, a tekeiekkel való határügye miatt nem tud elmenni. – 3. Neki is hasonló hírei vannak a török határkérdésekről, mint amit Bethlen írt, de Gyulay Mihály szolnoki és budai követi útjáról nem tud részleteket. – 4. A Bethlen által ajánlott Máté nevű szolgát nem fogadhatja fel, mert a sajátjaiból is el kell küldenie kevés jövedelme miatt. – 5. Tíz segesvári köbölnyi búzát adat Bánból, de elhárítja az ezzel kapcsolatos szemrehányásaikat.

[1.] Egregie domine et frater observandissime, post salutem ac mei commendationem, bizony igen szívem szerint kívánom vala, ha kegyelmed idejöhet vala hozzám, de ím értem, hogy egyeben való dolga volt kegyelmednek. Azt is, hogy immáron el kell kegyelmednek mennie a tisztre, melyre kegyelmed választatott.[9] De én azt mondom, hogy ő felségeket olyra tanácsozzátok, ki országunk javára legyen, mert ha valami veszedelem történendik, mind ti, kik tanácsok vagytok, lesztek az oka.

[2.] Továbbá hul kegyelmed írja, hogy udvarbíró uram kéretett, hogy az húgom dolgára Szent György napjára Feiervárra mennék, bizony örömest elmennék, mert ugyan tartoznám is vele, de szinte a tájba vagyon dolgom az tekeiekkel[10] valami határ dolga felől, hol ugyan kötél alatt ott kell én magamnak lennem. De mindazonáltal emberemet eresztem akkorra alá e dologra, ha szükég leend, azután én magam is alámegyek. Húgom[11] is azon kér levelébe, hogy gondját viseljem kegyelmetekkel egybe, ha mire az Úristen eléggé teszen, bizony igen örömest gondját akarom viselnem.

[3.] Ami hírt kegyelmed énnekem Török Császár[12] felől ír, én is értettem ugyan eképpen, én is kegyelmednek egyéb újságot nem írhatok. Tudom, hogy kegyelmed hallotta, hogy megjöttek, akik határ járni voltak, de nem értem, hogy valamit engedtek volna, hanem csak előbb-előbb mutatnak. Mondák, hogy Gyulay Mihály[13] esmét elment Zolnakba, onnét Budára is megyen. Mit járjon ott, nem értem, hiszem, hogy ugyan a határ dolga felől jár, valamint jár.

---

[9] Az 1558-ban meggyilkolt Bebek Ferenc és a Kendy testvérek helyére választottak új tanácsosokat, ekkor került be Bethlen György is az uralkodói tanácsba. Tanácsúr társa volt például Balassa Menyhért, ecsedi Báthory György, Csáky Mihály, Szalánczy János, Kemény János stb.

[10] Teke Besztercétől délre, Kolozs vármegyében fekvő falu, ekkor főként szászok lakták. A Harinnai, Bethlen és Károlyi családnak Teke környékén több részjószága feküdt.

[11] Valószínűleg Harinnai Farkas Borbála.

[12] Izabella a levélben alább említett Gyulay Mihályt küldte követségbe Szulejmán szultánhoz, aki engedélyt adott a Ferdinánd királlyal hét évre megkötendő békével kapcsolatos tárgyalásokra. EOE II. 48.

[13] Gyulay Mihály tanulmányait Bécsben végezte, 1559-től kezdve többször járt portai követségben, diplomáciai szolgálatait Báthory István is igénybe vette. 1570-ben végrendelkezett, ebből tudjuk, hogy János Zsigmond tanácsura volt, és hogy jó viszonyban állt Harinnai Farkas Farkassal, aki testamentuma egyik hallgatója volt, míg a szintén a rokonsághoz tartozó Károlyi Lászlót gyermekei gyámjának kérte fel. Magyar Országos Levéltár, A Kolozsmonostori Konvent Országos Levéltára F 15 Protocolla, libri regii et stylionaria 6. fol. 176–179.

[4.] Ahul pedig kegyelmed engem azon kér, hogy én Mátét hozzám fogadnám, kegyelmed ajánlja hűségét is. Tudja azt te kegyelmed, hogy én is nem mostan esmerem, bizony hogy én is nem esmertem egyebet hozzá, de tudja azt kegyelmed anélköl is mennyi szolgám vagyon. Akik vannak is, el kell bocsátanom bennek, mert én az én jövedelmemmel nem győzöm.

[5.] Kegyelmed azon is kér, hogy valami búzát adnék kegyelmednek. Panaszolkodik is kegyelmed, hogy semmit nem vájhatsz rajtam. Az nem én bűnöm, hanem kegyelmedé, mert mindenkor úgy talál meg kegyelmed, hogy amit kérsz, én nálam is elfogyott. Ha idején találna meg kegyelmed tehát, nem volna tagadva. Bizony búzám is kevés vagyon, mert csak annyit tartottam vala, kivel házam szükségét érjem meg, de mindazonáltal, a kevésből is, keveset adok kegyelmednek, küldjön érte kegyelmed Banyba, s meghagyom, hogy adjanak vagy tíz köblöt, segesvári köblöt.[14] Meghiggye kegyelmed, hogy még én is szűkön érem meg vele amennyi vagyon, mert sokfele való menésim vannak, arra kell sok is. Nem sok idő múlva talán én is szembe leszek kegyelmeddel, az egyéb dolgainkról többet szóljunk. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javával, mind asszonyommal és fiókáival egybe. Ex Harinna feria quinta post dominicam Misericordia domini. Anno domini 1559.

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Címzés: Egregio domino Georgio Betlen consiliario suae maiestatis et domino et fratri observandissimo.

Mikor az nagyatyám atyját Izabella és kis János király tanácsává tették 1559. esztendőben, akkori levél. Bethlen Elek manu propria.[15]

3.
Károlyi Ferenc levele húgának, özvegy Apafi Gáspárné Károlyi Klárának[16]

Kékes, 1563. szeptember 21.[17]

1. Bethlen leveléből értesült, hogy Borsayt Gyulafehérvárra küldte az idézés miatt, de nem érti, hogy miért most hívatták. – 2. Kis Ambrus üzenetéből tud Apafi Gergely praktikáiról, de nem hiszi, hogy ezzel eredményt ér el a neki adott jószág ügyé-

---

[14] Száraz űrmérték. Ezen a néven nem ismert, feltehetőleg azonos a szásznak vagy szebeninek nevezett kis köböllel: 1 szebeni gabonaköböl = ½ kolozsvári gabonaköböl = 87,20 liter = 65,40 kg búza. Bogdán, 1991. 320.

[15] Bethlen György dédunokájának, Bethlen Eleknek (1643–1696) a megjegyzése a levélhez. Kommentárjaival gyakran találkozhatunk a régi családi iratokon, ő írta meg elsőként a család történetét is.

[16] Drághi Károlyi Ferenc (mh. 1574) Károlyi Klára és Károlyi László bátyja volt. Özvegy Apafi Gáspárné Károlyi Klára háromszor ment férjhez, először Sombory György, majd Apafi Gáspár felesége volt, másodszori megözvegyülése után lett Bethlen György házastársa. Utóbbitól két fia született: Ferenc (mh. 1601) és Mihály (mh. 1602).

[17] A dátum feloldása némiképp bizonytalan: a levél végén a dátum így szerepel: „Ez levél költ Kékesen szeredán Szent Máté napján anno 1563." Máté napja azonban 1563-ban nem szerdára, hanem keddre esett. Február 24. Mátyás napja – ami latinul azonos a Mátéval – viszont szerdára esett. Az őszi időpont mégis valószínűbb, mert a levélben a törvénykezési ülésekről is szó lesz, és ez a dátum illesz-

ben, mert ezt a törvény előtt kell rendezniük. Példaként Balassi András esetét hozza fel, akinek birtokát, Almást hiába foglalta el királyi jóváhagyással Bornemisza Benedek, végül elvesztette. – 3. Húga ügyében elmenne Gyulafehérvárra, ha pontosan értené, miért van rá ott szükség. Balog Andrást küldte tájékozódni az ott levő Kis Ambrushoz. Ha Apafi Gergely levelet írna, küldjék meg neki is, ő is elküldte Apafi Gergely levelét és az arra adott választ minden érdekeltnek. – 4. Most nem tud húgához menni, de ha ő üzenne, húga haladéktalanul jöjjön Csergedre, mert ha Balog András visszaérkezik, ott fogják megbeszélni a családi ügyeket az időközben Besenyőbe visszajövő Tetey Lőrinccel. – 5. Hallotta, hogy Mikefalván Apafi Lászlóné úgy nyilatkozott, hogy nem akarja a nagyfalvai szőlőrészt húgának átengedni, meg kell tudni Apafinétől, mik a szándékai. – 6. Írt Apafi Gergelynek, mielőtt leányági örökösödésről beszélnének, ismerni kell Apafi Gáspár hagyatékát. Ebben és egyéb ügyekben Tetey Lőrinc jár el, minden esetleges kérését teljesítse.

[1.] Köszönetemet és szolgáatomat írom kegyelmednek mint szerelmes húgomnak. Ím értem az kegyelmed levelét, értem azt is, hogy alákűldte volt kegyelmed Borsayt. Azért nem tudom, mi szükség volt alá is menni Borsaynak Feirvarra az hivatás dolgáért, hanem meg vagyon az hivatásban, hogy az terminusnak tizenötöd napjára hívták.[18] Hanem ha nem tudták az hivatásit megmagyaráznia, abból is pedig Isten segítségéből nincsen semmi felesünk.

[2.] Továbbá ím értem azt is, az mit énnékem izent Kys Ambrus, de nem tudom, Apafy uram[19] annyit praktikálhatna abban az dologban, ha igaz praktikál is, két pénzt nem adnék rajta. Én szóltam olyanokat felőle még ennek előtte, hogy semmi felesünk nincsen azokból. Az hol azt izeni, hogy mind neki engedtenek, az több Apafyak levelet is adtak neki, még másutt válék az el, mert még az fejedelem adná is, nem lehetne különben, hanem törvény szerint, mert még hűtlen jószágot[20] adjon az fejedelem valakinek is, ugyan törvény elé kell járnia. Miután másik Bornemisza Benedeknek[21] adta király az Balassi András[22] jószágát, rá is ment vala foglalni Almásra, de kitilták belőle, ki kelleték belőle menni. Törvénnyel kell ezután keresni valamikor éri végét az mi dolgunk, különben vagyon pedig, nem úgy.

---

kedik a Szent Mihály-napi oktávához. Azonkívül 1563-ban Mátyás napjára egyéb ünnep is esett, a *Dies cinerum*, azaz hamvazószerda, ha tehát a februári időpontban kelt volna a levél, elképzelhető, hogy Károlyi inkább ehhez kötve datálta volna.

[18] Peres ügyeik miatt lettek beidézve az oktávára. Az oktáva vagy nyolcados törvényszék az országos ítélkezési fórum volt. Az úgynevezett nagy oktávákat Szent György (április 24.) és Szent Mihály (szeptember 29.) nyolcad napjára hívták össze, ezek 40 napig ítélkeztek. A kis vagy rövid oktávák vízkereszt (január 6.) és Szent Jakab ünnepének (július 25.) nyolcadán ültek össze, és 20 napig ítélkeztek.

[19] Apafi Gergely (1486k.–1567k.) Apafi Gáspár apjának, Lászlónak a nagybátyja volt. Előbb Fráter György udvarmestere, majd 1563-tól János Zsigmond főudvarmestere volt, egyben tanácsos úr.

[20] A hűtlenség bűnébe esett, jószágvesztésre ítélt személyek birtoka.

[21] Bornemisza Benedek felesége Balassa Margit (1548–1590) volt, így Balassa Andrással sógorságban állt. Ezen a jogon és saját érdemeiért kapta meg az elkobozott jószágok egy részét. Erdélyben több, egymással vérrokoni kapcsolatban nem álló Bornemisza család élt, és mivel Károlyi Ferenc felesége is az egyik Bornemisza családból származott, ezért írta az itt szereplő Bornemiszát „másiknak".

[22] Balassa András (1538–1591) Balassa Imre (mh. 1550 k.) erdélyi vajda és székely ispán fia. 1562-ben nagybátyjának, Balassa Menyhértnek a mozgalmához csatlakozott, ezért János Zsigmond elkoboztatta a birtokait. András ezután Magyarországra költözött, ahol Nógrád vármegye főispánja lett.

[3.] Kéret azon engemet szerető húgom, hogy alá mennék Feirvarra, csak érteném az dolgot bizonyosan, miért kelljen alámennem, kész vagyok mennem, de örömest érteném bizonyosabban, miért kell mennem. Hiában embernek fáradnia, és egynehány forintot elkölteni nem kellene, ha pedig az szükség mutatja, látja az Isten, hogy semmiben nem kímélem sem magamat, sem költségemet, szerető húgom, éretted. Azért mindazáltal ím mindjárást elküldöm Balog Andrast Feirvarra, Kys Ambrushoz. Írok nekie, kéretem, hogy adja értenem levelében, mi légyen az dolog, mert oly titok nem lehetett, hogy kit levélben meg nem írhat. Ha ugyanazt írja, hogy alá kelljen mennem, menten megyek. Ha pedig ez közben valami levelét vagy mit vinnének reád, mindeneket tilos, mindent is énnekem mindjárást tudtomra adjátok. Írott vala nekem is egy levelet Apafy Gergely, ím az mását beküldtem, azért én erre választ teszek neki olyat, hogy kivel megelégszik, Kys Ambrusnak is mását küldöm.

[4.] Továbbá kéret azon engemet, szerető húgom, hogy odamennék hozzád, látja Isten örömest mennék, de oly dolgok állanak előttem, hogy most mindjárást nem mehetek. Hanem ím meghagyom Balog Andrasnak, hogy igen hamar járjon, mihelyt ő megjő, azonnal szembe leszek kegyelmeddel. De ha én izenem, jöjj Cergedre,[23] mert most Tetey Lőrinc[24] is bejött, ott vagyon Besenyőben, szólnak vele minden dolgunkról. Nem[25] azelőtt is szóltam vala én kegyelmednek ő felőle, és az besenyői jószág felől, hogy ha gondodat viseli mindenből, bár megváltanók neki, az szegény sógorom is kész vala hozzá. Azért ím én írtam Teteynek, hogy szembe leszek vele, akkor szólhatunk vele, én megírom kegyelmednek, amikor Balog Andras megjő, és mely napot írjon kegyelmed Cergedre, én is akkor ott leszek.

[5.] Továbbá ím értem azt is, hogy Apafy Lazlone[26] ott vagyon Mikefalvan, adják azt is értenem, hogy eset volna ilyen szó tőle, hogy nem akarná az nagyfalvai szőlő részében kegyelmednek adni, azért ezt míveljed, hogy írj egy levelet neki avagy egyet az legényekben küldj hozzá, értsd meg tőle, mi legyen akarata. Izend avagy írd meg neki, hogy ezt adták volna érteni kegyelmednek, lássuk, mit mond felőle. Ennek idején akaratát, ha hatalmaskodni akar, lássuk, Isten hozzásegítvén, ha úgy kell lenni is, még ő ellene az mi részünkben betakarhatjuk, csak értsük akaratát.

[6.] Ím megírtam Apafy Gergelnek, hogy azhol azt írja, hogy leányágát akarunk az jószágba szállítanunk, az ki mondta, nem kellett volna mondania, mert háló előtt nem akarunk halat fognia, meglátjuk először, mi lészen az, azkivel az Úristen meghagyott Apafy Gaspartól. Ha mi egyéb dolgod történnék, ám nem nézé Tetey Lőrinc, találd meg mindenből, mi atyánkfia. Az Isten tartsa meg kegyelmedet. Ez levél költ Kékesen, szeredán Szent Máté napján anno 1563.

Karoly Ferenc

---

[23] Nagy- és Kis-Cserged néven mind Küküllő, mind Fehér vármegyében volt település. Itt a küküllői Nagy-Csergedről van szó, amely a Marostól és a Harinnaiak által bírt Kerelőszentpáltól délre fekszik, és szomszédos a szövegben említett Tetey birtokkal, Búzásbesenyővel.

[24] Tetey Lőrinc, Doboka vármegyében birtokos, jogügyi szakember, 1569–1570-ben királyi jogügyi igazgató. Birtokainak egy része Bethlen Györgyével volt szomszédos. ETA VII/1. nr. 75, 235, 324.

[25] Hanem, továbbá értelemben.

[26] Apafi Lászlóné Bethlen Anna, Bethlen Elek és Bánffy Druzsianna leánya, Bethlen György húga, Harinnai Farkas Farkas féltestvére. Az ő fia volt Apafi Gáspár, az itt szereplő Károlyi Klárának tehát az anyósáról van szó.

Azt is írhatom kegyelmednek, hogy Istennek legyen hála mind az két húgoddal össze, egészségbe vagyunk.
Ha Tetey Lorincz valami szükségében megtalál, Istenében kérlek, hogy minden segítséggel légy nékie.

Címzés: Ez levél adassék Karoly Kalara asszonynak, néhai Apafy Gasparnenak, nekem szerelmes húgomnak.

4.
Harinnai Farkas Farkas Bethlen Györgynek
Harina, 1565. december 6.

1. Szemrehányást tesz, hogy Bethlen György sokszori fogadkozása ellenére sem látogatta meg. Haladéktalanul jöjjön el, mert ők már húgával együtt mindent elkészítettek, amit Bethlen kért. Levélben nem írhatja meg, hogy állnak az ügyeik. – 2. Hozza magával a már korábban visszakért könyveket, a Bethlen Györgynek kölcsönadott Cronica Mundit és a Bethlen Gergelynél lévő könyvét is.

[1.] Egregie domine et frater observandissime, post salutem ac servitii commendationem, ez elmúlt napokban is írtam vala kegyelmednek, kibe kértem vala kegyelmedet, hogy kegyelmed idejönne hozzám. Énnekem kegyelmed akkor a választ tötte vala, hogy ugyan a vásárhelyi sokadalomból[27] idejő kegyelmed. Nem gondolhatom, mi lőn az oka, hogy kegyelmed sem jőve, sem izene, mert bizony igen szűken vala a kegyelmed idejötte, kit kegyelmed ennek utána is megírt. Azért kérem kegyelmed, hogy kegyelmed ne halogassa, jöjjön el kegyelmed, mert amiről kegyelmed énnekem írt vala, arra mind asszonyommal húgommal egybe gondunk volt. Mibe pedig a dolog álljon, kegyelmednek meg nem írhatom. Asszonyom húgom is felette igen kéri kegyelmedet, hogy kegyelmed eljöjjön, egyebet benne ne tegyen, mert ő csak szinte kegyelmedért munkálódott vala azóta, hogy megjött vala. Mind kért, hogy kegyelmedhez küldjek, de én a kegyelmed levelére képest nem küldtem, mind vártam kegyelmedet, de lám, soha nem jőve kegyelmed. Azért kelletik esmét kegyelmednek írnom, immár azért te kegyelmed jöjjön el.

[2.] Amint annak előtte is írtam vala kegyelmednek, kérem kegyelmedet, hogy az én könyvemet, mind a Cronica mundit,[28] s mind a másikat, kit Gergely[1] uram elkéretett vala, hozza meg vele kegyelmed. Bizony hírt semmit most kegyelmednek írnia nem tudok, de míg Isten kegyelmedet idehozza, hiszem, hogy addig mindent

[27] vásárból
[28] Talán Johannes Nauclerus „Chronicon D. Johannis Navcleri praepositi Tvbingensis svccintim comprehendentivm res memorabiles seculorum omnium ac gentium ab initio mu[n]di vsq. ad annum Christi nati M.CCCCC ... cum appendice nova rerum interim gestarum, videlisentis ab initio a. 1500 vsque ad Sept. 1564 ex optimisque scritoribus per Laurentium Surium Carthusianum summa fide et studio congesta" című művének 1564-es kölni kiadásáról van szó (1. és 2. kötet: Köln, Quentel–Calenius, 1564.).
[1] Bethlen Elek megjegyzése: Bethlen Gergely

érthetünk. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javával. Ex Harinna in festo Sancti Nicolai episcopi anno domini 1565

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Címzés: Egregio Domino Georgio Bethlen domino et fratri amantissimo

5.
Harinnai Farkas Farkas Bethlen Györgynek
Harina, 1566. április 27.

1. Mivel híre jár annak, hogy háború lesz, korábbi kérésére hivatkozva kéri, hogy öt-hat pajzsot és hat kopját vegyen neki és János fiának is Segesváron. – 2. Jól vannak, de a hírek miatt nem mert Szészármán maradni, úgy véli, Bethlen György Gyulafehérvárott pontosabban értesül az eseményekről.

[1.] Egregie domine et frater observandissime post salutem ac servitii commendationem, megemlékezhetik kegyelmed róla, mikor kegyelmed énnálam vala Zezermán,[29] kértem vala kegyelmed, hogy kegyelmed énnekem Segesvarat, egy néhány pajzst, kopját foglaltatna. Azért nem tudom, ha vagyon kegyelmed hírével avagy nincs, közhírrel itt minálunk igen beszélik, hogy hadunk lenne. Ha lészen, kiváltkeppen afféle nélkül igen szűkösök vagyunk, pajzst kegyelmed vétetne ötöt vagy hatot, kopját is vagy hatot. János[30] is kérte volt kegyelmedet, hogy ugyan magának való kopjára szerződnék kegyelmed. Mindezekre valamint megárultat kegyelmed, énnekem írja meg, én mindjárást érte küldök, meg is küldöm az árát. Te kegyelmedet kérem, hogy asszonyomnak kegyelmed mondja szolgálatomat én szómmal.

[2.] Felőlünk azt írhatom kegyelmednek, hogy Istennek akaratából mindnyájan jó egészségbe vagyunk, melyet te kegyelmed felől is, mind asszonyommal egybe, kívánunk hallani. Hírt semmi bizonyosat kegyelmednek írnia nem tudok, de aminemű közhírünk vala, engemet Zezermán elijesztenek, ott nem merek maradnom. Értem, hogy kegyelmed Fejérvárra ment volt, ott tudom, hogy mindent bizony érthetett kegyelmed. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javával, mind asszonyommal egybe. Költ Harinnán, Szent Márk nap után való szombaton 1566.

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Egregio domine Georgio de Betlen [---][II]

---

[29] Szészárma falu Belső-Szolnok vármegyében, a Harinnai család birtoka már a XIV. század elejétől, kastélyuk is volt itt. Tagányi–Réthy–Pokoly, II. 441.

[30] Harinnai Farkas János (mh. 1589 e.). Sógora, Bekes Gáspár oldalán részt vett a Báthory István elleni támadásban, a kerelőszentpáli csata után fogságba esett. Később testvérével, Miklóssal együtt kegyelmet kaptak, de birtokaik visszaszerzéséért egész életükben hiába harcoltak. Jánosnak öt fia maradt: Tamás, István, János, Ferenc és Mihály. Tagányi–Réthy–Pokoly, II. 434–435.

[II] Tovább olvashatatlanná fakult a tinta, és foltos a papír.

6.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek

Harina, 1566. június 6.

1. Kéri, hogy a Segesvárott készíttetett fegyvereket küldje el. – 2. Kifizette Lukács deáknak azt a hét forintot, amellyel Bethlen a gyerekei taníttatásáért tartozott, az összeget a szekerek árába számítsák be. – 3. Tájékoztatja Bethlent húguk, Bethlen Barbara anyagi helyzetéről és a szükséges lépésekről. – 4. Nincsenek biztos hírei sem a szultán tervezett magyarországi hadjáratáról, sem a saját hadaik készülődéséről.

Egregie domine et frater observandissime, post salutem ac servitii commendationem. [1.] Ez elmúlt napokba kérettem vala kegyelmedet, hogy kegyelmed Segesvarat valami pajzsokat és kopjákat csináltatna, kiknek az árát ím megküldtem kegyelmednek, azért kegyelmed a szekerin küldje meg. [2.] Ez elmúlt napokba jött vala ide hozzám Lukács deák, aki ezelőtt a gyermekeket tanítja vala, amivel kegyelmed neki adós volt, én neki megfizettem, azaz a hét forintot, kegyelmed adja immár azt ott a szekerim árába.

[3.] Továbbá húgom, Borbarasszony [!][31] felette igen kéri kegyelmedet, hogy kegyelmed ne hagyná valami nélkül, küldene kegyelmed valami kevés pénzt neki az adósságba, mert oly igen nagy szüksége volna most rája, hogy még csak inge sincsen, sehonnat nem tudja szerét is tenni, mert neki sehult semmije nincsen, azért kegyelmed ne hagyja szegényt. Aztán kegyelmed szólna Gergely urammal[32] is, küldene el kegyelmed Benedek uramhoz, talán kegyelmed kivájhatna markából, ami marhája szegénynek nála volna. Ha nem akarná adni is, tudnánk egyenlő akarattal reá gondolnunk. [4.] Újságot, semmit kegyelmednek bizonyt írnia nem tudok. Tudom, hogy kegyelmed megértette, amit gyűlésbe szerzettenek. A Török Császár jövetelit[33] némelyek igen nyilván beszélik, némelyek pedig azt mondják, hogy csak egy basája jő, immár nem tudjuk, melyiket kell hinnünk. A hadra igen meghagyják, hogy készüljünk, hogy első levél látva mindjárást indulhassunk, de hova megyünk, azt én nem tudom. Az Úristen tartsa meg kegyelmedet minden javával, mind asszonyommal egybe, asszonyomnak kegyelmed én szómmal mondja szolgálatomat. Ex Harinna feria quinta, post festum Pentecostes 1566.

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Címzés: Egregio domino Georgio Bethlen domino et fratri observandissimo

---

[31] Bethlen Borbála, Bethlen György és Harinnai Farkas Farkas testvére. Később Dobszay István ítélőmester felesége lett.

[32] Bethlen Gergely. Benedek uram valószínűleg Patócsy Benedekkel azonosítható. Bethlen vára miatt a Patócsyak perben álltak a Bethlen család egyes tagjaival.

[33] Szulejmán szultán május 1-jén indult magyarországi hadjáratára. Május 28-án a tordai országgyűlés tudomásul vette a szultán mellé rendelt sereg vezetőinek kinevezését, és intézkedett a hadsereg ellátásáról is.

7.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek
Harina, 1567. május 5.

1. Bethlen Erzsébet egészségi állapotáról és Bethlen Gergellyel a malomcsináltatás miatt kialakult konfliktusáról tájékoztatja, és kéri Bethlen György segítségét. – 2. Fia, Harinnai Farkas János kiadásaira hat forintot kér. – 3. Üdvözli Gyulay Mihályt, valamint Károlyi Lászlót, akire neheztel, mert nem tartja vele a kapcsolatot.

Köszönetemet, és szolgálatomat írom kegyelmednek, mint szerelmes uramnak, s öcsémnek. Az Úristennek legyen hála, mi mindnyájan jó egészségbe vagyunk. Kívánnám az Úristentől, hogy te kegyelmed felől is azt halhatnám, de értem, hogy kegyelmed beteges volt. Engedje az Úristen, hogy láthassam kegyelmedet jó egészségbe. [1.] Hiszem, hogy kegyelmed is értett asszonyom felől, nekem is volt emberem ő kegyelménél, ki csak most jött. Megértem, hogy ő kegyelme is beteges volt, de most egészségbe vagyon. Engedje Isten, hogy az ő kegyelme betegeskedése legyen jó végre. Tudom, hogy kegyelmednél is nyilván vagyon, minemű háborgatása vagyon asszonyomnak Gergely uram miatt,[34] ő kegyelme nekem is megjelentette vala. Egyszer én ő kegyelmét nekibiztattam vala, hogy semmiképpen meg ne szűnnék ő kegyelme az malom csinálástól. De értem, hogy azután esmét elűztették róla, bizony nekem úgy tetszik, hogy kegyelmeteknek attól semmi félelme nincsen, azért kegyelmed szóljon barátival is felőle, kiváltképpen Gyulay Mihály[35] kománkkal. Tudom, hogy kegyelmed jó útba igazítja őt. Kegyelmed értesse asszonyomat, mert teljességgel elháborították szegényt.

[2.] Továbbá te kegyelmedet kérem, hogy kegyelmed megbocsásson, hogy kegyelmedet ilyenkor kell bántanom, de ilyen hirtelen nem lehete egyéb benne,[III] fiam, János kér, hogy valami költséget küldjek neki, ha lehetséges, kegyelmed a hat forintot adja neki. Bizony volna alkalmason mind borom arra s mind búzám arra a szegényes pénzre, de ilyen hirtelen semmit fel nem vehetek benne e felette sok szedővedőtől.

[3.] Te kegyelmedet kérem, hogy kegyelmed Gyulay Mihály uramnak ajánlja a szo[lgálato]mat,[IV] s mondja meg kegyelmed neki, hogy ha az Úristen megtart bennünket, az komaságot ugyanúgy te kegyelmeddel letesszünk, csak az Úristen ő kegyelmét hozza békével haza. Azon is kérem kegyelmedet, hogy kegyelmed Károly

---

[34] Bethlen Gergely hosszas, végeredményben sikertelen harcot vívott Bethlen Farkas és annak testvére, özvegy Patócsy Miklósné Bethlen Erzsébet ellen, akik Bethlenben a várat átépítették, amelybe így Erzsébet fiai révén a Patócsy család is befészkelte magát. A malomépítés miatt kialakult konfliktus szintén ennek a viszálynak a része volt.

[35] Gyulay Mihályra ld. a 2. számú levelet.

[III] Az „egyéb benne" szavak utólag beszúrva.

[IV] A hajtásnál a papír kiszakadt.

László[36] urammal esmérkedtessen [össze],[v] mert azóta, hogy megleányozott,[37] lám nem akar esmérni, oly igen megkevélyedett. Megmondhatja kegyelmed neki, hogy én is voltam olyan szegény, mint ő kegyelme, ha Isten erre hozta dolgát, azért esmérne ő kegyelme. Ha kérdendi okát, miért ezt írom, megmondhatja kegyelmed, hogy én semmit ő kegyelme felől nem hallok magam, untalan jő emberünk onnét, azt sem tudom, ha vagyon-e vagy nincs, hogy sem ír, sem izen. Az Úristen te kegyelmedet gyógyítsa meg, és éltesse nagy sok esztendeiglen. Ez levél költ Áldozó nap[38] előtt való hétfőn. 1567

Az asszonyember kegyelmednek szolgálatát ajánlja

te kegyelmed atyafia
Harinnay Farkas
manu propria

Címzés: Egregio domino Georgio de Betlen et domino et fratri observandissimo

8.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek
Harina, 1567. november 2.

1. Két szekrényt és két ládát csináltatott negyvenegy forintért, amelyekre zárat is kér. Részletesen tájékoztatja Bethlent a fizetés mikéntjéről. A szekrényeket a küldött takarókba burkolják be, hogy meg ne sérüljenek. – 2. Bethlen segítségét kéri a menyegzői előkészületekhez szükséges nagy vasfazekak beszerzéséhez. – 3. A menyegzőbe,[39] amely november 27-én lesz, még azért nem hívta Bethlent, mert a módját megadva a saját házuknál akarta felkeresni és meghívni az előkészítésben tevékenykedő feleségével együtt, akinek köszöni segítségét. – 4. A hiányzó vontaranyról és a még szükséges dolgokról a vásárhelyi sokadalomban fognak beszélni. Ő Albert kovácsnál fog lakni, Bethlen is írja meg, hol lesz elérhető. – 5. Felesége és unokahúga, Apafi Lászlóné jókívánságait tolmácsolja. Felesége is szeretne egy hatforintos szekrényt csináltatni.

---

[36] Drághi Károlyi László (mh. 1585) Bethlen György sógora, a 3. számú levelet író Károlyi Ferenc testvére. Az 1560-as években János Zsigmond *aulae familiaris*a, jelentős birtokokat kapott tőle adományba. 1570-ben fejedelmi tanácsúrként említi Gyulay Mihály végrendelete. 1575-ben a szűk rokonságába tartozó Bekes Gáspár oldalára állt, ezért fej- és jószágvesztésre ítélték, de elmenekült, és később kegyelmet kapott. Éble Gábor csak Szini Klárát tüntette fel nejéül, de valójában több felesége volt, így a Bethlen családhoz is kettős rokoni kapocs fűzte: testvére, Károlyi Klára Bethlen György felesége volt, míg ő György testvérét, Bethlen Druzsianát vette nőül. 1571-ben Pókay Annát vette feleségül. Gyermekei közül fia, ugyancsak László fiatalon, 1590 előtt meghalt, Anna lánya Erdélyi Miklós felesége lett 1582-ben. Kata először Bánffy István, majd Rhédey Ferenc, végül iktári Bethlen István felesége lett, míg Zsuzsanna Bethlen Gábor erdélyi fejedelem hitvese volt. ÉBLE, 1913. I. tábla; ETA VII/1 nr. 115, 116., LUKINICH, 1927. 62.

[v] A hajtásnál kiszakadt a papír.

[37] Leánygyermeke született. CZUCZOR–FOGARASI IV. col. 301.

[38] Áldozócsütörtök, ebben az évben május 8.

[39] Harinnai Farkas Farkas a lányának, Annának és Bekes Gáspárnak a menyegzőjét készítette elő. Az esemény két részben zajlott: először november 27-én Harinán, majd 30-án Nagyenyeden. Ld. Bekes Gáspár 1567. október 29-én és Harinnai november 3-án a besztercei tanácshoz írt meghívóit. HORN–KREUTZER–SZABÓ, 54–55.

Köszönetemet, és szolgálatomat írom kegyelmednek, mint szerelmes uramnak öcsémnek. Te kegyelmednek azt írhatom, hogy az Úristennek akaratából mindnyájan jó egészségben vagyunk, keresztleánya is kegyelmednek jó egészségbe és igen vígan vagyon. [1.] Továbbá ím a szekrényekért elküldtem. Amint kegyelmed mondta vala, a szekrények egyikét csinálák huszonkét forintért, a másikat tizenkettőért, a két ládát, amint most kegyelmed írta, hét forintért, ki teszen mindenestől negyvenegy forintot. Abba, amint kegyelmed mondá, adtam kegyelmednek tizenöt forintot, ott Feirvarat esmét két forintot, ki teszen tizenhét forintot. Ím mostan küldök mind a szekrények, s mind a ládák áráért huszonnégy forintot, az zárakra is ím négy forintot küldök, mert nem tudom, mennyit kell küldenem. Ha többet kívánnak érette, te kegyelmed adja meg, én te kegyelmednek Vasarhelt megadom, valami mivel többet ad kegyelmed. Ím meghagytam, hogy takarókat is vigyenek, kegyelmedet kérem, hogy kegyelmed takartassa úgy be, hogy kár ne legyen benne.

[2.] Hagytam vala továbbá Komoniay Peternek, hogy megtudakoznék rajta, ha Tobiassi Janos hon vagyon-e, mert ő nála is vannak azt hallom, öreg vasfazakak, te kegyelmedet is kérem, hogy kegyelmed értekezzék meg rajta, ha hon vagyon. Ha hon vagyon, kéresse kegyelmed én szómmal. Ha lehetséges volna, hogy kegyelmed e munkától megóhatna, hogy el is hozatná, megszolgálnám kegyelmednek. Ha szinte nem lehetne is, csak te kegyelmed írja meg, én érte küldenék. Ha egyebütt tud is kegyelmed valahun, tegye egyebütt szerét, mert semmire nem esmérem nagyobb szükségünket, mint arra.

[3.] Ahun kegyelmed azt írja, hogy kegyelmedet még a menyegzőbe nem hívtam. Ugyan szembe nem akartam kegyelmedet hívnia, hanem meg akartam a te kegyelmednek tisztességét adnom, ugyan házánál akartam kegyelmedet meglelnem. Azért te kegyelmedet kérem, hogy kegyelmed ez jövendőn Szent Katalin asszony nap után való csütörtökön[40] legyen itt a mi házunknál, mind asszonyommal egybe. Te kegyelmedet kérem, hogy kegyelmed mondja asszonyomnak ő kegyelmének szolgálatomat, és mondja meg kegyelmed, hogy megszolgálom ő kegyelmének, hogy ő kegyelme munkálkodik értünk. [4.] Azt is írja ő kegyelme, hogy vont arannyal[41] töltené, ha akarnók. Mondja meg kegyelmed ő kegyelmének, hogy valamint ő kegyelmének jobbnak tetszik, úgy csinálja. Írja ő kegyelme, hogy vagyon még valami kevés vont aranya, ő kegyelme azt varrja fel addig. Ím értem, hogy kegyelmed is ott lészen Vasarhelt a sokadalomba, izenje meg ő kegyelme te kegyelmeddel, mennyit küldjek, én ugyan onnét megküldöm. Ami egyéb szükséges dolgaink lesznek, én magam bővebben szólok kegyelmednek felőle. Énnekem izenje meg, hun lészen kegyelmed szállása Vasarhelt, tudjam hun kerestetném kegyelmedet. Én Albert kovácsnál leszek. [5.] Az asszonyember te kegyelmednek szolgálatját ajánlja, kéri kegyelmedet, hogy kegyelmed asszonyomnak is mondja szolgálatát ő szavával. Húgom, Apafy Lászlóné[42] asszonyom is kegyelmednek s mind asszonyomnak szolgálatát ajánlja. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javával mind asszonyommal egybe. Költ Harinnán, Mindszent nap után való vasárnapon 1567.

Harinnay Farkas
manu propria

---

[40] November 27-én.

[41] Vont arany = aranyszál, aranydrót.

[42] Apafi Lászlóné Bethlen Anna, ld. a 3. számú levelet és a 26. jegyzetet.

Az asszonyember igen kéri kegyelmedet, hogy kegyelmed őneki is szerződtetne egy szekrényre, ki hat forintot érne. Megszolgálja kegyelmednek, meg is küldi az árát, mihelyt megkészül.

Címzés: Ez levél adassék Bethlen Georg uramnak, nekem szerelmes uramnak és öcsémnek.

9.
Illyei Gáborné Tholdy Luca levele Bethlen Györgynek
Várad, 1568. január 2.

Kéri, értesítse az örökségről való egyezkedés időpontjáról, mert ezen személyesen ő vagy férje jelen kíván lenni. Ha előbb megegyeznek, akkor a rá eső harmadrészt, pénzt, ingóságot, jószágot Bethlen György tartsa magánál, és senkinek, még testvérének, Sárosy Istvánné Tholdy Annának se adja át.

Írom köszönetömet, szolgálatomat, mint szerelmes bátyámnak. Továbbá ím értöm, hogy Kegyelemed meg akar az atyafiakkal egyeződni, de kéröm Kegyelmedet, mint szerelmes bátyámat, hogy te Kegyelmed énnéköm írja meg, avagy izenje meg Kegyelmed, amikor lészön az egyenösülés,[43] mert Sarosy Istvánné[44] ott benn, Erdélyben vagyon. De nem akarom, hogy az én részöm szörént valót sem ő kezében, sem hogy másába adja Kegyelmed. Azért akarom Kegyelmedtől megértenöm az megegyenösülésnek[45] napját, hogy személyöm szörént, vagy én magam, vagy az én uram ott akarok lennöm. De ha Kegyelmetek addiglan megegyenösödnék is, kéröm én Kegyelmedet azon, mint jó bátyámat, hogy Kegyelmed az én részöm szörént valót senki kezéhöz ne adja Kegyelmed, se a fizetést, se a jószágot, hanem én, vagy az én uram találjam Kegyelmed kezénél meg, mert én Sarosy Istvánnéval atyjával, anyjával egy vagyok, azért az fizetésből harmad részének fele engömet illet: vagy pénz, vagy marha, vagy jószág, mindön engömet illet az harmad részének fele. Az Isten tartsa meg Kegyelmedet. Ez levél költ Váradon, Kiskarácsony után való péntökön.1568.[VI]

Illey Gáborné
Tholdy Lwcha

Címzés: Ez levél adassék az Vitézlő Betlen Györgynek Búnon lakógyandónak [!] néköm szerelmes bátyámnak tulajdon kezében.

---

[43] Egyenesülés, megegyenesülés = megegyezés, egyezségkötés, osztálytétel. EMSZT II. 642.
[44] Sárosy Istvánné Tholdy Anna és Tholdy Luca Bethlen György unokatestvérei. Anyjuk, Tholdy Lukácsné Bethlen Jusztina és Bethlen Elek, György apja testvérek voltak. A szóban forgó örökségi ügyről nem tudunk részleteket.
[45] Megegyezés; itt: osztálytétel.
[VI] A levélíró először 1567-t írt, majd a hetest áthúzta és nyolcasra javította.

10.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek
Torda, 1568. november 12.

1. Sajnálkozik Bethlen György beteg lába miatt, de a gyomrát jobban félti. – 2. Tetey Lőrincet kiengeszteli és ráveszi Bethlen ügyeinek intézésére. – 3. Majd megüzeni, mikor küldhet a halért, a kért szakácsot is hamarosan küldi, és a levelet pedig Nehéz János viszi.

Köszönetemet, és szolgálatomat írom kegyelmednek mint szerelmes uramnak, s atyámfiának, [1.] értem a kegyelmed lábának nyavalyáját, kit bizony igen bánok, de hiszem, hogy az Úristen kegyelmedet meggyógyítja, csak a gyomra legyen kegyelmednek egészséges, a lába kegyelmednek meggyógyul. [2.] Ahul kér azon kegyelmed, hogy Tetei uramat[46] engeszteljem, és kérjem a kegyelmed dolgai gondviselésére, azt örömest megmívelem, hiszem, hogy gondja is lészen rá. [3.] Ahun kegyelmed azon kér, hogy megírjam, mikor küldjön kegyelmed a halért, azt én kegyelmednek most meg nem tudom írni, mert még a halászatot el [nem ke]zdették,[VII] de akitől kegyelmed megizeni, mikor a [---]ért[VIII] küldök, akkor megírom, mikor küldjön kegyelmed. Én is Isten segítségével hétbe kelve haza megyek, szerte leszek a halászatért, a szakácsokat sem ígérem sokára, valamikor szükség után oda eresztem, ím érte leszek. A levélért is [-----][IX] szerezhetem, elküldöm Nehéz Jánostól. A[z Úris]ten gyógyítsa meg kegyelmedet és tartsa meg minden javaival, te kegyelmedet kérem, hogy asszonyomnak én szómmal mondja szolgálatomat. Datum Tordae feria sexta prima [!] post Martini Anno Domini 1568.

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Címzés: E[gregio] domino Georgio de Betlen [domin]o fratri observandissimo

11.
Bekes Gáspárné Harinnai Farkas Anna
levele Bethlen Györgyné Károlyi Klárának
Gyulafehérvár, 1568. november 21.

1. Köszöni, hogy Bethlenné talált számára vénasszonyt, és kéri, hogy ne engedje elígérkezni máshová, amíg nem találkoznak. – 2. Beszámol az ingek varratásáról és vont aranyat kér a díszítésükhöz. – 3. A híreszteléseknek ne higgyen, csak az általa írtaknak. – 4. A süteményt köszöni, a legjobbkor érkezett, mert az apja, bátyja és sógora, Bekes Gábor is náluk evett.

---

[46] Tetey Lőrinc. Róla ld. a 3. számú levelet és a 24. jegyzetet.
[VI] A pecsét felszakításakor a levélen két, kb. két centiméter átmérőjű lyuk keletkezett.
[VII] A papír kiszakadt.
[IX] A papír kiszakadt.

Szolgálatomat írom kegyelmednek, mint szerelmes asszonyomnak és anyámnak. Örülöm, hogy kegyelmed felől jó egészséget hallok. Istennek legyen hála, mi is még egészségben vagyunk. [1.] Ím értem kegyelmedet mit ír az vénasszony[47] felől, kegyelmednek megszolgálom, hogy kegyelmed énreám és az én dolgomra ilyen gondja vagyon. De kegyelmedet kérem, hogy kegyelmed az vénasszonyt tartóztassa meg addig, míg kegyelmed énvelem szembe lészen, hogy sehova addig szót ne adjon, mert ugyan semmiképpen én az nélkül nem lehetek, miképpen kegyelmednek én megmondtam, hanem mikor az Úristen kegyelmedet idehozza, kegyelmeddel én akkor elvégezem.

[2.] Továbbá értem, az ingek felől kegyelmed mit ír. Ide öt ingnek az ujját és az galléríját hozták, de én arra gondot viselek, megvarratom, megcsináltatom, és kegyelmednek megküldöm. Az imegeknek egyiknek is nincs dereka. Az két tallért, az kit kegyelmed az gyöngyfűzőnek küldött, megadák, de az vont arannyal meg nem írták, hanem kegyelmed küldjön több vont aranyat. Kegyelmed nekem negyvent mondott vala, hogy csináltassak, de nem juték meg vele, kegyelmed többet küldjön. Kegyelmed azt is megírja, ha negyvent csináltassak, avagy többet.

[3.] Továbbá értem, hogy kegyelmedék különb-különb híreket vesznek, de kegyelmed senki beszédét ne higgye, mígnem az Úristen kegyelmedet vagy idehozza, avagy penig kegyelmed az én levelemet látja, ha az Úristen békével azt az időt adja érnünk. [4.] Kegyelmednek megszolgálom az bélést,[48] ennie készségesek voltunk benne, hogy uram apám és bátyám, és Gábor uram[49] is itt volt, mind együtt voltunk, hogy megöttük. Szinte olykor találta volt küldeni, hogy szinte akkor jöttek vala ide. Asszonyom anyám kegyelmednek szolgálatját ajánlja, mint szerelmes asszonyának és leányának. Az hatalmas Isten tartsa meg kegyelmedet minden háza népével egyetembe. Ez levél költ Fejirvárat, Szent Erzsébet asszony nap után való vasárnap, anno Domini 1568.

Farkas Anna az nagyságos
Cornyodj[50] Bekes Gasparne

Címzés: Ez levél adassék Karolj Kalara asszonynak Bethlen Giorgjne asszonyomnak, nekem szerelmes asszonyomnak és anyámnak kezében.

---

[47] A vénasszony fontos szerepet töltött be az úrnő udvartartásában, főként gazdasági ügyekkel és a szobalányok irányításával foglalkozott. Bővebben: Koltai, 2001. 40.; Radvánszky, 1986. I. 179–180.

[48] Rétegesen töltött sült tészta. TESZ I. 274.

[49] Bekes Gábor (mh. 1581), Gáspár öccse, aki 1575 után bátyjával együtt menekülni kényszerült Erdélyből, majd miután kegyelmet kapott, ő is Lengyelországban szolgált. Részt vett mindhárom livóniai hadjáratban, ahol 500 lovas és gyalogos felett parancsnokolt. 1581-ben, Pszkov ostrománál esett el. Divéky, 1944. 15–17.

[50] A Bekes család előneve Kornyáti volt.

12.
Bekes Gáspárné Harinnai Farkas Anna[51] levele Bethlen Györgyné Károlyi Klárának

Gyulafehérvár, 1569. március 20.

1. Sajnálkozik Bethlenék betegeskedésén, ő férjével és kisfiával együtt jó egészségnek örvend. – 2. Bethlenné ékszerét, a gyöngyös rózsát[52] nem tudta megjavíttatni a vont arany hiánya miatt, amit Kolozsvárról akar beszerezni. – 3. Bethlenné ne küldje el a bölcső lábát, mert nemsokára úgyis találkozni fognak Fogarasban.

Szolgálatomat írom kegyelmednek, mint szerelmes asszonyomnak és anyámnak. [1.] Kívánnám az Úristentől, hogy kegyelmetek felől jobb hírt hallanék. Értem, hogy kegyelmetek betegesek, bizony nem tudom, ha az kegyelmed betegségin bánkódjam-e, vagy örüljek.[53] Bizony, hogy akarnám, ha György uram felől jobb hírt hallanék. Magunk felől kegyelmednek azt írhatom, hogy Istennek hála egészségben vagyunk mind az én szerelmes urammal[54] és kis[X] fiammal egyetembe.[55]

[2.] Értem mit ír kegyelmed az gyöngyös rózsa felől, bizonyost higgye kegyelmed, hogy eddig is megcsináltattam volna, de sehult vont aranyat nem találtathatok neki. Hanem ím mostan akarok Colosvarra küldeni, ha hoznak, mindjárást megcsináltatom én magamnak is. Ugyan sok dolgom múlt, hogy az mi megállott, nem csinálhatott, mivelhogy nem találtathattam vont aranyat.

[3.] Kegyelmed ír nekem az bölcső lába felől, kegyelmed ne munkálódtassa ide, mert hiszem Istent, hogy mi rövid időn oda Fogarasba fogunk menni, megta-

---

[51] Harinnai Farkas Anna (mh. 1573) Harinnai Farkas Farkas leánya. 1567. november 30-án ment férjhez Bekes Gáspárhoz.

[52] Ékszertípus. Kapy György 1668-as inventáriumában „Vagyon egy gyöngyös rózsa, közepén egy boglár, kilenc gránátkő benne." EMSZT IV. 809.

[53] Károlyi Klára terhességére utal.

[54] Bekes Gáspár Petrovics Péter szolgálatában kezdte pályáját. Az 1560-as évek derekától Erdély meghatározó politikusa: kincstartó, tanácsúr, János Zsigmond testamentumosa. Hatalmas birtokai közül kiemelkedett Fogaras és a testamentumosként egyharmad részben birtokolt Huszt. 1571-ben ő kötötte a Magyarország és Erdély kapcsolatát rendező speyeri egyezményt. A fejedelmi trónért a Báthoryakkal rivalizált, kudarca után 1573-ban és 1575-ben fegyverrel szegült szembe Báthory Istvánnal. Veresége után Lengyelországba menekült. Amikor Báthory István lett a lengyel király, a lengyel rendek kérésére megkegyelmezett neki. Bekes a livóniai háborúban bizonyította hűségét és tehetségét, élete végén Báthory legbizalmasabb tanácsadója lett, és szolgálataiért litvániai birtokokat kapott. Ismereteink szerint kétszer nősült, először Harinnai Farkas Annát, majd Sárkándy Annát vette nőül, mindketten egy-egy fiút szültek neki: Lászlót, illetve Gábort.

[X] A „kis" szó utólag beszúrva.

[55] Egyetlen közös fiuk: Bekes László apja halála után Báthory András mellett nevelkedett a pułtuski jezsuita kollégiumban, ahol unitáriusról katolikus hitre tért. Katonai pályára lépett, és az apja által nyert litvániai birtokain telepedett le. 1586-tól Jan Zamoyski kancellár mellett tevékenykedett. 1593-ban féltestvérével, Gáborral együtt lengyel indigenátust nyert. 1594-ben Krzysztof Radziwiłł wilnói vajda litván segédcsapatait vezetve harcolt Magyarországon a török ellen. 1598-ban részt vett III. Zsigmond lengyel királynak a trónért folytatott svédországi háborújában, 1600-ban pedig Zamoyski moldvai hadi vállalkozásában tüntette ki magát.

lálom én kegyelmedet ott bent.[XI] Isten tartja meg kegyelmedet. Ez levél költ Feirvárat, böjtközép vasárnap. Anno Domini 1569.

Anna Farkas consors
Magnifici Casparis Bekes

Címzés: Ez levél adassék Bethlen georgjne asszonyomnak Kalory [!] Kalara asszonyomnak és anyámnak kezébe.

13.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek
Harina, 1569. március 28.

Az özvegy anya, Bethlen Mihályné Sarmasághy Ilona megkeresésére támogatja unokahúguknak és gyámleányuknak, Bethlen Erzsébetnek Makray Bertalannal kötendő házasságát.

Egregie domine et frater observandissime, post salutem ac servitii commendationem. A te kegyelmed jó egészségét kívánnám nagy szívem szerint hallanom. Magunk felől azt írhatom te kegyelmednek, hogy Istennek akaratából mi mindnyájan jó egészségbe vagyunk. Továbbá ez mai napon jöve én hozzám Betlen Mihálné[56] asszonyom, mondá azt, hogy húgom felől, Erzsébet sszony felől valami szó érte volna, de ő te kegyelmed és én hírem nélkül választ nem akart tenni, miért hogy mi vagyunk közelb való atyafiai. Akarná venni Makray Bertalan,[57] én az én tétetésemet megmondám,[58] hogy bizony énnekem igen tetszik, mert jámbor nemzet, ő maga is jámbor, csak egy főre is vagyon.[59] Azért ím asszonyom kegyelmedet megtalálta ez dologról. Nem akar te kegyelmed híre nélkül és akarata nélkül semmit mívelni, azért te kegyelmed lássa. Látja kegyelmed, hogy az ember igen szűk, nem szinte úgy válogathatunk benne, amint mi akarnok. Tetszik énnekem, hogy ebbe te kegyelmed se tartson semmi ellent. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javával mind asszonyommal egybe. Ex Harinna feria secunda, post dominicam Judico. Anno domini 1569.

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Címzés: Egregio domino Georgio Betlen domino et fratri observandissimo

---

[XI] Az „ott bent" utólag beszúrva.

[56] Bethlen Mihály Bethlen György bátyja és anyja révén Harinnai öccse volt, 1568 előtt halt meg. 1553. március 18-án kelt végrendelete szerint két gyermeke élt: Ferenc és Erzsébet, akiknek gyámjaiul Harinnai Farkas Farkast és Bethlen Györgyöt mint testvéreit kérte fel. MOL P 1955 A Bethlen család levéltára 7. cs. 40. t

[57] Makray Bertalan birtokai Doboka, Szilágy és Hunyad vármegyében feküdtek. A szóban forgó házasság létre is jött: egy 1570-es peres irat Bethlen Erzsébetet nevezte meg Makray feleségeként. Petri, 1901–1904. VI. 66. Lukinich Imre is Makray Bertalant tüntette fel a családfán Bethlen Mihály leánya, Erzsébet férjeként. Lukinich, 1927. 70. 1606-ban Bethlen Erzsébet már özvegyként szerepelt, és egy Péter nevű fiát említették, akitől, miután 1610-ben részt vett a széki merényletben, elkobozták a birtokait. Tagányi–Réthy–Pokoly, II. 255., V. 300.

[58] Döntésemet közöltem.

[59] Jámbor, tisztességes családból származik, egyedülálló, csak ő örököl.

14.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek

Bán, 1569. április 18.

Előző napra Bánba várta a címzettet, hogy ígérete szerint találkozzanak. A közelgő oktáva miatt sürgősen döntenitük kell a jószágról adandó kötelezvény ügyében, amit minden érintettnek külön-külön kell adnia. Károlyi László nem ad, ő viszont Gyulafehérváron az ítélőmester előtt ki fog egyezni a másik féllel. Szerinte Dobszay István is így tesz majd. Bethlen értesítse őt, hogyan döntött.

Egregie domine, et frater observandissime, post salutem ac servitii commendationem. A te kegyelmed jó egészségét mind asszonyommal egybe kívánom az Úristentől. Magunk felől is azt írhatom, hogy Istennek akaratából mindnyájan jó egészségbe vagyunk. Ez elmúlt napokba írt vala kegyelmed énnekem, hogy ez tegnapi vasárnapra kegyelmed ide Baniba[60] jőne, hogy ami dolgaink volnának, szólnánk róla. Én aznapra idejöttem vala, várám kegyelmedet, de kegyelmed sem jőve, sem izene. Nem tudom mire vélni, jól tudja kegyelmed, hogy az Szent György napja szinte előttünk vagyon, akkor mi tőlünk a jószágról menedéket kívánnak.[61] Akarja-e kegyelmed a menedéket adni, avagy nem, azt én nem tudom, én senkiért menedéket nem adhatok, hanem csak én magamért. Kitől, kitől, mind személyek szerint kívánják. Károlyi László uramat értem, hogy nem akarja, avval ő legyen szabad. Én bizony erre többet nem költök, én önmagam felől megalkuszom velök, ám aki perleni akar, pereljen bátor. Azért, ha kegyelmednek az akarata, hogy kegyelmed is ne pereljen, tehát kegyelmed is Szent György napján ott legyen a mester[62] előtt. Hiszem azt, hogy ott lesznek Feirvaratt, az Szent György napján. Én is, ha az Úristen egészségemet adja, ez jövendő pénteken elindulok. Dobszay[65] uramhoz is küldtem vala, izente vala, hogy húsvét másodnapján hozzám jő, de ő sem jöve, azt hiszem, hogy Feirvaratt fogjuk őtet is találni. Azért kegyelmed lássa, mit akar kegyelmed mívelni, és adja tudtomra kegyelmed, micsoda a kegyelmed akarata, tudjak mihez tartozni. Az Úristen tartsa meg te kegyelmedet minden javával mind asszonyommal egybe. Ex Bani feria secunda post dominicam Quasimodo anno domini 1569.

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Címzés: Egregio domino Georgio de Betlen et domino et fratri nobis observandissimo.

---

[60] Bány = Alsó, illetve Felső Bán, Kraszna vármegyei falvak, Valkótól délkeletre. A Harinnai–Bethlen–Károlyi rokonság számos részjószág tulajdonosa volt a környéken.

[61] Nyugta, kötelezvény, menedéklevél, menlevél: az adósság vagy szolgáltatás megadására kötelező vagy annak kiegyenlítését bizonyító irat. TESZ 2. 889.

[62] Wesselényi Miklós ítélőmester járt el ügyükben.

[63] Dobszay István, Bethlen Borbálát vette feleségül, így Bethlen György és Harinnai Farkas Farkas sógora lett. Jogi pályát futott be, amelynek csúcspontja, hogy 1577 és 1580 között ítélőmesterként tevékenykedett.

15.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek

Harina, 1569. szeptember 21.

1. Lánya, Harinnai Farkas Kata súlyos beteg. – 2. Szerinte rokonaik jól jártak, hogy ha fizetés árán is, de jószágaikat megkapták. – 3. Találkozniuk kell, hogy Károlyi László birtokügyeiről és a Telegdi Mihálynak és Miklósnak adandó menedéklevélről döntsenek. – 4. Bethlen beteg feleségét családi lekötöttségeik miatt nem tudták meglátogatni. – 5. Bethlen kérésére ügyelni fog, nehogy valaki beiktassa magát Bethlen János jószágaiba. A dologra Ferenc deák és Balog Pál is figyeljen. Az érintett nemesek nevét mellékeli.

Köszönetemet és szolgálatomat írom kegyelmednek, mint szerelmes uramnak s öcsémnek. [1.] Értem a kegyelmed leveléből te kegyelmed mind asszonyommal és kis fiacskájával egybe jó egészségét, kin az Úristennek nagy hálákat adok. Kívánom is az Úristentől, hogy azt sok ideig megtartsa. Magunk felől kegyelmednek azt írhatom, hogy Istennek kegyelmességéből, mimagunk jó egészségbe vagyunk, de a szegény kicsiny leánykánk, a Kató[64] igen beteg, valamit az Úristen teszen vele.

[2.] Ím értem a kegyelmed leveléből a szegény atyánkfiai dolga mibe legyen. Bizony igen akarom, hogy szegényeknek jószáguk megszabadult, ha fizetéstekkel esett is, mégis jobb a jószágnak kezükbe lenni. [3.] Írja kegyelmed azt is, hogy kegyelmednek immár effelé kelletik jönni. A jószág felől bizony igen szükséges volna, mert Lazlo uram[65] ezt mind tovább tovább halogatja. Őneki könnyű, mert ez ideig is elég hasznát vötte, a vámteheneket[66] is felvötte, immár mind búzából, borból a magyar helyeken kilencedet kellett adni, hiszem hogy azt sem hagyta hátra, a Szent Márton adója[67] is majd előttünk leszen. A nap is, amely nap a Telegdi uraim,[68] az több atyafiakkal egybe, tőlünk a menedéket kívánják, Szent Márton nap után mindjárást előjő. Mindezekről igen jó volna idején végeznünk, mert bizony ez ideig is igen káros ilyen módon lenni, azért te kegyelmedet kérem, hogy te kegyelmed eljöjjön, ne késsék.

[4.] Te kegyelmed megbocsássa, hogy asszonyomat ő kegyelmét ilyen nyavalyájába meg nem láthatok, bizony az volt szándékunk, hogy kegyelmét meglátogassuk, de nagy sokfelé dolgaink találának, kitől nem mehetünk. A fiammal való dolog is, a gyermek betegsége is tolá, mindez ilyen dologért nem mehettünk eleddig. Amit én fiamnak Bekes uram előtt ígértem vala, azokat én mindeneket neki megadtam, még annál sokkal többet, amit ott ígértem, csakhogy immár lehetne nyugalmamra.

---

[64] Harinnai Farkas Kata szerencsésen túlélte ezt a betegségét, és 1580-ban Kovacsóczy Farkas kancellár felesége lett.

[65] Károlyi László. Az egész, tágan értelmezett Bethlen–Harinnai rokonságot megmozgató, hosszadalmas és szerteágazó per Valkó váráért és uradalmáért folyt. Petri, 1901–1904. II. 250.

[66] A harmincadokon fizetendő állatvám, a vámsó, -búza, -zab mintájára. Tájszótár 2. col. 915., Szamota–Zolnai col. 1055.

[67] Szent Márton-napkor (november 11.) a kincstárnak készpénzben fizetendő adó.

[68] Telegdi Mihály ekkor a székelyek főkapitánya, udvarhelyi várnagy. Testvére, Telegdi Miklós volt az alkancellár, akinek a szentjobbi kolostor elleni véres támadás és a szerzetesek meggyilkolása miatt 1560-ban elkobozták csanádi birtokait. A két testér, a katolikus Mihály és a protestáns Miklós egyébként világnézeti különbségük és birtokügyek miatt egymás elleni hadakozással töltötték életük nagy részét. Blazovich–Géczi, 1995. 25–26.

[5.] Ahul te kegyelmed kér azon is, hogy én hallgattatnék, ha valaki iktatni akarná magát a Betlen Janos[69] jószágába, ím én is meghagyom Ferenc deáknak, hogy rá vigyázzon. De azért hagyja meg a kegyelmed szolga [!] is Balog Pálnak, hogy igen ráhallgasson, mert én is messze vagyok tőle. Ferenc deák is nem mindenkor vagyon hon, azért ha előbb hírem lehet benne, én Balog Pálnak hírré teszem. Ím elküldtem a nemes uraim nevek megtudni, s azt is kegyelmednek egy cédulácskába írva küldöm. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javával, mind asszonyommal és kis fiacskájával egybe. Költ Harinnan, Szent Máté estéjén 1569.

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Címzés: Egregio domino Georgio de Betlenet domino et fratri amantissimo.

16.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek
Harina, 1569. október 29.

1. Örül, hogy Bethlenéknek gyermeke született. Ő viszont, mióta Erdődről visszatért, betegeskedik a gyomrával. Peres ügyében sem tudott személyesen eljárni; Dancs Balázst küldte Csákány Balázshoz és Dobszay Istvánhoz. – 2. Bethlen György döntését és tanácsát várja a Károlyi László-féle birtokrész megszerzéséről. Beszámol Károlyi drági túlkapásairól. – 3. Múlt aratáskor két emberének ellopták a lovát, Bethlen szolgája, Székely Márton a hozzá jutott lovakból csak az egyiket adta vissza, a másikon nyerészkedni próbál; kéri Bethlent, hogy járjon közbe. – 4. Felesége elvesztette ládakulcsát, azért csak most tudja elküldeni a főkötőt Bethlen feleségének, Károlyi Klárának.

Köszönetemet és szolgálatomat írom kegyelmednek mint szerelmes uramnak s öcsémnek. [1.] Értem a te kegyelmed leveléből, hogy az Úristen te kegyelmednek jó egészséget adott, mind asszonyommal egybe, kit bizony igen szívem szerint örülök. Nagy hálákat is adok az Úristennek, hogy ő szent felsége te kegyelmedet meglátogatta.[70] Magam felől azt írhatom kegyelmednek, hogy bizony elég beteges vagyok, a ház népe, legyen az Úristennek hála, mind jó egészségbe vannak. Te kegyelmed panaszolkodik azon, hogy én te kegyelmednek az én betegségemet emberem által meg nem jelentettem. Bizony hogy örömest megizentem volna kegyelmednek, igenis kívántam volna a kegyelmed idejöttét, de e nagy pokol úton nem akartam kegyelmedet munkálottatnom. Aztán legyen az Úristennek hála, szinte halálra való nyavalyám

[69] Bethlen János, György unokaöccse. Apja, Bethlen Gergely, majd mostohaanyja, Kállay Orsolya halála után 1568-ban perrel támadta meg apja második házasságából származó testvéreit, és erőszakkal foglalta el birtokaikat. Tehetségtelen és pazarló gazdálkodása miatt állandó pénzzavarral küzdött, ezért sorra zálogosította el birtokait. Ez kivívta a család rosszallását, a birtokok védelmében legerőteljesebben a család feje, Bethlen György lépett fel unokaöccse ellen.

[70] Bethlen György és Károlyi Klára első közös gyermeke, Bethlen Ferenc születéséről van szó. Korai halála miatt Bethlen Ferenc nem futhatott be fényes pályát: 1590-ben udvari belső emberként említik, 1595-ben és 1596-ban részt vett Báthory Zsigmond török elleni hadjárataiban. Rövid betegeskedés után 1601 áprilisában halt meg. LUKINICH, 1927. 66.

nem volt, bizony, hogy igen beteg voltam, a gyomrom felette igen fájt, ki soha annak előtte én rajtam nem volt. Immár, legyen Istennek hála, az elálla rólam. Azért estvefelé mégis mindennap még érzem, fenn ballagok, de semmit nem ehetem, bort sem ihatom, szinte úgy vagyok, mint ahogy Erdeöd alól megjöttünk vala, annyira elerőtlenültem, hogy csak alig írhatok. Azért várnám az Úristentől, hogy immár napról napra jobban lennék, ím a terminusra is el kell vala mennem, de oda sem mehetek. Dancs Balast küldém Balas uramhoz, Chakany Balashoz[71] és Dobszay uramhoz, hogy gondomat viselnék ott, hiszem, hogy talán gondomat is viselik. Azt tudtam, hogy kegyelmed ott legyen, izentem vala kegyelmednek is, mert ha tudtam volna, hogy kegyelmed ott ne legyen, otthon is meg kellett volna kegyelmedet kerestetnem.

[2.] Te kegyelmednek immár egynéhányszor írtam s izentem is, hogy kegyelmednek jó volna alájönni, hogy végeznénk a kevés jószág felől, vennék ki Károlyi László uram kezéből, és osztanék meg.[72] Engem az atyafiak immár egynéhányszor leltek meg érette, hogy megosztanánk, csak kegyelmed jő vala, vagy én magam mehetek vala, vagy emberemet küldhetem vala. De ettől régen megmenekültünk volna, de immár én nem tudom, mit kelljen mívelnünk, mert Szent Márton nap után nyolcad nappal a menedéket megkívánják. Ha meg nem adjuk, a jószágot esmét visszafoglalják, kegyelmedék pedig a több atyafiakkal egybe, nem tudom, miről tudna menedéket adni, ha semmi nincs kegyelmed kezébe, immár pedig az ideig ugyan lehetetlen megosztani. Karoly Laszlo uram nem gondol semmit vele, mert anélkül sem akar vala evvel megelégedni, azért bizony igaz elég hasznát venné, mind van, tehenét elvenné, kilencedet elvenné, hiszem, hogy eddig adóját is felvötte, szolgálatát pedig annyiért vött, hogy e nyáron mind ott Dragba arattak, kaszáltak. Azért bizony igen szűkös volna kegyelmednek alájönni, szólnánk, mit kellene mívelnünk, mert hitemre én soha nem tudom immár, mit kelljen mívelnünk, jóllehet amint én kegyelmednek ennek előtte is meg mondtam, soha ezért én többet nem perlek, sem költök. Én az enyémre gondot viselek, ha kegyelmednek nem kell, lássa azért kegyelmed, mit kelljen kegyelmednek mívelni.

[3.] Továbbá még ez elmúlt aratáskor lopták volt az én katonai ispánomnak és Fábián mesternek lovukat el, kegyelmed szolgája, Székely Márton kezébe akadott volt. Az egyikét megadta, a másikat megtartotta, ez mai nap is oda vagyon, amit kíván tőlük, azt a ló nem éri. Hiszem, hogy eddig ő maga is meglelte volna Fábián mester kegyelmedet felőle, de több hat heténél, hogy mind itt kellett mívelni, most is itt mível, amit el nem hagyhatna. Kegyelmedet kérem, hogy kegyelmed adassa meg, ne maradjon szegény kárba, a jámbor nyerjen máson, ne rajtunk, megszolgálom kegyelmednek.

[4.] Az asszony ember kegyelmednek szolgálatát ajánlja, kéri azon kegyelmedet, hogy kegyelmed asszonyomnak is ő szavával szolgálatát ajánlja, és kérné kegyelmét ő kegyelme, hogy ő kegyelme megbocsássa, hogy a főkötőt Mátétól meg nem küldhette volt, mert a láda kulcsát elvesztette volt, azért ím most megküldte ő kegyelmének. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javaival boldogul

---

[71] Csákány Balázs Kolozs vármegyében és Udvarhelyszéken birtokos köznemes, jogtudós, aki birtokai mellett prókátorságból élt. Bethlen Gergely egyik leányát vette el 1568. december 28-án. 1575-ben, mint a Harinnai–Bekes–Bethlen rokoni kör szinte minden tagja, részt vett Bekes Gáspár Báthory-ellenes támadásában és fogságba esett, de nem végezték ki, hanem a fejedelem új vizsgálat lefolytatását kezdeményezte. Bethlen, 2004. III. 56, 85.; Horn–Kreutzer–Szabó, 59–60.

[72] Az előző levélben már tárgyalt valkói birtokügyről és perről van szó.

nagy sok esztendeiglen, mind asszonyommal és gyermekivel egybe. Kegyelmedet azon kérem, hogy én szómmal is kegyelmed asszonyomnak ajánlja szolgálatomat. Költ Harinnan, Szent Simon Jude nap után való szombaton 1569.

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Címzés: Egregio domino Georgio de Betlenet domino et fratri amantissimo.

17.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek
Harina, 1569. december 7.

1. Egészsége javul, felesége gyermekeikkel együtt és Bethlen György nála lévő fia, Miklós is jól van. – 2. Kéri, hogy Bethlen jóval a menyegző napja előtt érkezzen meg, hogy a teendőket megosszák. Veje, Bekes Gáspár és lánya is jönni fog. – 3. Attól tart, hogy nem talál násznagyot: Bánffy Pál megígérte, de Gyulafehérváron van elfoglalva, Fráthay Gergely Makray Bertalan násznagya lesz. Dobszay István érkezése is kétséges. – 4. Kéri Bethlent, hozzon hegedűsöket, és kerestesse meg a Csákány Balázs menyegzőjén bevált székely darabont-énekmondót. Szakácsokról, fazekakról, tányérokról, tálakról, madárról és minden egyébről gondoskodjon. Vajdaffy Dénesnével is vegye fel a kapcsolatot, ő levélben és pénzzel kérte, hogy szerezzen vizát, de választ még nem kapott.

Köszönetemet és szolgálatomat írom kegyelmednek, mint szerelmes uramnak s öcsémnek. [1.] Az Úristentől kívánom te kegyelmed jó egészségét és boldogul való hosszú életét, mind asszonyommal és a kis Betlen Ferenczel egybe. Magam felől kegyelmednek azt írhatom, hogy Istennek akaratából én is naponkint jobban kezdettem lennem. Az asszonyember mind gyermekivel egybe jó egészségbe vagyon, Betlen Miklós[73] is jó egészségbe vagyon.

[2.] Te kegyelmed emlékezhetik róla, hogy Vasarhelt is kértem vala kegyelmedet, hogy kegyelmed ha lehetne, a menyegző napja előtt egynehány nappal idejönne. Te kegyelmedet mostan is kérem, mint uramat és szerelmes öcsémet, hogy te kegyelmed idejöjjön, idején elviselhessünk gondot reá, ami dolog előttünk vagyon. Ma is jőve egy emberem meg Feirvarról, ugyan bizonnyal izene Bekes uram, hogy ha Isten egészséget ád neki, mind leányommal egybe itt leszen. [3.] de igen félek, hogy gazda miatt fogyatkozom meg. Banfi Pál[74] uram ígérkezik vala, de ő is Feirvarott vagyon, nem tudom, ha meg szabadulhatna akkorra vagy nem. Fratay

[73] Keresdi Bethlen Miklós Bethlen Györgynek első, Sükösd Annával kötött házasságából született gyermeke. Édesanyját korán elvesztette, így Károlyi Kata nevelte, és Harinnai Farkas Farkas udvarában is élt. 1601-ben megnősült, Mihálcz Katát vette feleségül. 1602. július 2-án részt vett a tövisi csatában, ahol elesett, testét azonban soha nem találták meg. Az ő fia volt Bethlen Ferenc, Bethlen Gábor és I. Rákóczi György fejedelem kiváló diplomatája. Lukinich, 1927. 68–69.

[74] Bánffy Pál (mh. 1577e.) 1566–1568 között Székelytámad vára és a székely székek kapitánya, Torda vármegye főispánja, 1570-től tanácsúr, 1575-től főudvarmester. Édesanyja Harinnai Farkas Anna volt, tehát Harinnai Farkas Farkas legközelebbi rokonságába tartozott. Horn–Kreutzer–Szabó, 51.

Gergelt[75] is kéretem vala, de ő Makrayhoz ígérkezett a násznagyságra. Immár soha nem tudom, hova fogjak, itt én hozzám közel senki nincs, ha kit tudna kegyelmed ott a szomszédságba, hívna kegyelmed valakit, mert soha nem tudom, mit kelljen mívelnem. Dobzay uram is azt írta, hogy ha meg szabadulhatna, örömest itt lenne, de ő is kétséges benne, ha meg szabadulhat-e avagy nem.

[4.] Te kegyelmedet azon is kérem, hogy te kegyelmed hozzon hegedűsöket is, mert itt azt sem találék, lám az Chakany uram menyegzőjekor egy székely drabant igen jó énekmondó vala, kerestetné azt is meg kegyelmed György deákkal. Mely szakácsi lesznek kegyelmednek, hozza el kegyelmed azokat is, mind fazekastól, tálat, tálnyért is, ha mi egyéb vagyon ahhoz való, egyebet is mindent, ha madárnak te kegyelmed szerét teheti, meg szolgálom azt is te kegyelmednek. Azon is kérem kegyelmedet hogy kegyelmed izenné meg azt is, ha el küldte volna kegyelmed az én levelemet, mind a pénzzel egybe, Vajdafy Dienesne[76] asszonyomnak, és mi választ tött a viza[77] felől. Te kegyelmedet mégis felette igen kérem, hogy kegyelmednek legyen gondja mindezekre, ha mit elfelejtettem volna is, valami ide való dolog leszének, legyen gondja reám. Az Úristen tartsa meg te kegyelmedet, mind asszonyommal és kisfiával egybe, minden javával. Te kegyelmedet kérem, hogy asszonyomnak te kegyelmed mondja szolgálatomat. Költ Harinnán, szeredán, Szent Miklós másodnapján 1569.

Te kegyelmed atyafia
Harinnay Farkas
manu propria

Címzés: Ez levél adassék az én szerelmes uramnak s öcsémnek Betlen Georgy uramnak.

18.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek

Harina, 1571. március 13.

1. Azért tartóztatta Bethlen emberét, mert biztosat akart írni a borvásárlásról, és az olajat is át kellett tölteni a lovon való szállításhoz. – 2. Jó, hogy nem küldött kocsit a halakért, mert a beállott fagy miatt nem tudtak halászni. Bethlen nyugtassa meg a feleségét, akár saját rovásukra is küldeni fog halat, de soha ilyen nagy hiány halban nem volt még. – 3. Amikor Ágoston deák Bethlenben lakott, őt vitték a jobbágyok egy ügyben vizsgálódni; ezért a deák a címzett, Bethlen János vagy ifjabb Bethlen György, valamint a szolgabíró jelenlétében tegyen erről hiteles vallomást. – 4. Komája, Bornemisza Benedek csütörtök éjjel a nyakát törte, amikor kint járva a tömlöcbe esett.

---

[75] Fráthay Gergely (1516–1573) Fráthay Mihály fia, 1563 és 1570 között a fejedelmi tábla ülnöke, Bekes Gáspár párthíve és udvarmestere. 1572-ben állítólag Kolozs vármegye főispánja volt. Horn–Kreutzer–Szabó, 52–53.

[76] Vajdaffy Dénesné Kendeffy Anna úgy állt rokonságban Bethlen Györggyel, hogy testvére, Kendeffy Gáspár Bethlen Orsolyát, György húgát vette feleségül.

[77] A tokkal azonos családba tartozó, akár mázsás méretűre is megnövő édesvízi hal (Huso huso, illetve Acipenser huso), folyóvizeinkben egykor igen gyakori volt, és húsát nagyon kedvelték. Szamota–Zolnai col. 1100.

Köszönetemet, és szolgálatomat írom kegyelmednek mint uramnak és szerelmes atyámfiának. Kívánom az Úristentől te kegyelmed jó egészségét hosszú életét, és minden javát, mind asszonyommal és az édes kis Betlen Ferenczel egybe.

[1.] Te kegyelmed énnekem megbocsásson, hogy a kegyelmed emberét meg kelleték késlelnem. Oka e lőn, hogy amely borokat kegyelmed kérete, hogy vetessek, azt akarám, hogy arról is kegyelmednek bizonyost tudjak írnom, ím amint jobban tudok. Az olajat úgy csináljuk be, más edénybe vala, de lovon a módon el nem vihetné vala, azért kelleték e korsókba szereznünk. A borokat megkerestettem, meg is árultattam rájuk, ketteire hat-hat forintra, ketteire, huszonöt pénz híjan híján [!] hatra. De a borokat jóknak mondják, azért különben az ember nem akarta adni, hanem hogy vasárnap az árát megvigyék neki. Kegyelmed akkorra küldje meg, mert amint mondják, kár lenne odahagyni, mert talán ezután ez áron nem találnánk.

[2.] Te kegyelmed kért vala azon is, hogy ha kegyelmed kocsit küldhet, kegyelmednek halat küldenék. Bizony noha történetben esett, de jól lött, hogy kegyelmed kocsit nem küldött, mert csak egy fogott halam is nincsen, mert ide esmét oly nagy hidegek löttek vala, hogy a tók mind befagytak vala, nem halászhattak. Azért ím esmét érette lehetek, ha kegyelmed érte küldhetne, talán még küldhetnék kegyelmednek. Asszonyom kéretett vala, hogy ha volna, akár csak Vasarhelt küldeném el, kegyelmed megmondhatja ő kegyelmének, hogy ha készen lehet vala a hal, még szinte most elküldhetem vala, de ennek utána, nem tudom, miképpen lehetne, mert minden dolog szinte most érkezett a szegény népre. Azért te kegyelmedet kérem, hogy te kegyelmed én szómmal, asszonyomat ő kegyelmét kövesse, mert bizony, ha semmi magunknak nem marad vala is, elküldöm vala. Soha nem tudom, hogy mi is ilyen igen hal nélkül voltunk volna.

[3.] Továbbá mikor Ágoston deák itt Betlenbe laknék, őtet vitték volt én jobbágyim, valami nyom meg járni, kiről Ferenc deák írt ő magának is Ágoston deáknak. Te kegyelmedet kérem, hogy te kegyelmed hívasson valakit, egyet a nemes uraimban, kik ha hon vagion, akár ugyan Betlen Janos vagy Betlen Georgy[78] legyen. Hívassa kegyelmed a szolgabírót is, hogy Ágoston deák, kegyelmetek előtt vallja meg hit szerint amint a dologba eljárt, kegyelmetek esmét amint ő megvallja hit szerint, írassa meg a vármegyének, Szolnok vármegyének, mert jobbágyim nagy kárt fognak vallani. Ím egy szabadost küldtem, ki elhozza, te kegyelmednek megszolgálom.

[4.] Újságot kegyelmednek egyebet nem tudok írnom, hanem hogy a szegény Bornemizza Benedek[79] komámnak, csütörtökre virradólan, nyaka szakadott, künn jár volt, s valami módon, a tömlöcbe esett, más nap nagy későn találták meghalva. Az asszonyember kegyelmednek ajánlja szolgálatát, kéri kegyelmedet, hogy asszonyomnak ő kegyelmének is kegyelmed szolgálatát ajánlja. Én is kegyelmedet azon kérem, hogy kegyelmed én szómmal is ő kegyelmének ajánlja szolgálatomat. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javával, mind asszonyommal egybe,

---

[78] Bethlen János és ifjabb Bethlen György Bethlen Gergely unokaöccsei. Jánosra ld. a 15. számú levelet, ifjabb Bethlen Györggyel a következő levél foglalkozik.

[79] Nem tudjuk, hogy a több, egy időben élt Bornemisza Benedek közül melyikről van szó. Valószínűleg nem azonos azzal, aki az 1560-as évek várháborúiban tüntette ki magát.

és gyógyítsa meg az Úristen az édes kis Betlen Ferencet is. Költ Harinnán, Szent Gergely nap után való kedden. 1571.

Kegyelmed Atyafia
Harinnay Farkas
manu propria

Címzés: Egregio domino Georgio de Betlen domino et fratri observandissimo

19.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek
Harina, 1571. június 20.

1. Móré Gábor és ifjabb Bethlen György leveleiből értesült arról, hogy a címzett mikorra tűzte ki Móré menyegzőjét. Még ezelőtt találkozniuk kellett volna, a menyegzőn csak saját rovására vehetne részt. – 2. Kéri, hogy Bethlen beszéljen Fogarasban vejével, Bekes Gáspárral, és szerezzen tőle fia menyegzőre nagy szőnyegeket, jó szakácsot, ezüstneműt és főként konyhai eszközöket. Ha nem tudják hozzá elhozatni, még Bethlen fogarasi tartózkodása idején szeretné értük küldetni az embereit. – 3. A segesvári vásáron keresse meg az ott lévő lányt, és a vásárra érkező fiával, Jánossal is üzenhet neki.

Egregie domine et frater observandissime, post salutem ac servitii commendationem, kívánom az Úristentől te kegyelmednek jó egészségét és minden javát mind asszonyommal és édes gyermekivel egybe. Magunk felől is azt írhatom, hogy az Úristen akaratából mindnyájan jó egészségbe vagyunk. [1.] Megértettem mind a Moré Gábor[80] uram leveléből, s mind a Betlen György[81] uraméból, mely napot végezett kegyelmed az ő menyegzőjének. Bizony bánom, hogy akkorra lészen, mert én kegyelmedet még annak előtte vártam ide. Bizony igen szükséges vala volna a kegyelmed ittléte, de így nem tudom, mint lészen. Mindketten kérnek engemet is, hogy ott legyek, de hanem ha itt elhagynám dolgomat, úgy lehetnék ott, egyébként nem esmerem módját, hogy lehessen.

[2.] Mondta vala kegyelmed azt is ottlétembe, hogy kegyelmed bemenne Fogarasba Bekes uramhoz, akkor is kértem vala kegyelmedet, hogy kegyelmed szólna vele, mert tudja kegyelmed, hogy mikor ott valánk, sem módunk, sem időnk nem vala hozzá. Azért kegyelmedet most is kérem, hogy kegyelmed szóljon ő kegyelmével minden dolog felől.[82] Adjon konyhaszerszámot, öreg szőnyegeket, szakácsot, jót,

[80] Móré Gábor, Móré János Közép-Szolnok vármegye alispánjának fia. 1573-ban Bekes Gáspárral együtt a Báthory seregétől körülzárt fogarasi várba szorult, 1575-ben pedig Bekes támadása után fogságba esett, de nem végezték ki, hanem a fejedelem új vizsgálat lefolytatását kezdeményezte. További sorsa ismeretlen. Bethlen, 2004. III. 38, 85.

[81] Ifjabb Bethlen György (mh. 1589), Gergely fia, a család „nagy perlekedője", különböző birtokügyekben még a saját, legközelebbi családtagjaival is állandó pereskedésben állt. Bethlen Miklós szerint „nagy erős iható ember volt". 1569-ben nősült, Thoroczkay Katát vette nőül, és négy gyermeke maradt: Gergely, Zsigmond, György, Zsófia (Szövérdi Gáspár Jánosné). Lukinich, 1927. 49–50.

[82] Harinnai Farkas János esküvőjére készültek. Valójában kettős esküvőt tartottak, Pókay Jakab tanácsúr két lányát házasította ki, Magdolnát Harinnai Farkas János, Annát Károlyi László, Bethlen György sógora vette feleségül. A kettős menyegzőt 1571. július 13-án tartották Pókay Jakab abafáji birtokán, majd a második ünnepségre július 15-én került sor Harinán. Esküvői meghívóik: Horn–Kreutzer–Szabó, 82–85.

ha vagyon, ha lehetne ezüst művet is kiváltképpen. A konyhaszerszámra ugyanoda bíztam, mert egyebünnét nem tudom hun szerét tennem, azért mindezekről végezzen kegyelmed vele. Ha elhozhatnák ugyanonnan, igen kívánnám, de ha szinte el nem hoznák is, gondot viselnék én az elhozására, ha lehet a más héten én is emberemet eresztém oda. Talán kegyelmed is szinte akkor lészen ott, mert tudom, hogy a segesvári sokadalomig kegyelmed el nem mehet. Akarnám, hogy úgy találnék odaküldenem, hogy kegyelmed is ott lenne, mert mindenbe inkább végét érhetnék.

[3.] Azon is kérem kegyelmedet, hogy kegyelmed a leányomat[83] el ne felejtse. Fiam, Farkas János is ott lészen a sokadalomba, őtőle kegyelmed énnekem írhat mindenfelől. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javaival, mind asszonyommal és édes gyermekivel egybe. Az asszonyember te kegyelmednek szolgálatát ajánlja, kéri kegyelmedet, hogy asszonyomnak is te kegyelmed ő szavával szolgálatát mondja, én is ugyanazon kérem kegyelmedet. Költ Harinnán, Szent János nap előtt való szeredán 1571.

Te kegyelmed atyafia
Harinnay Farkas
manu propria

Címzés: Egregio Domino Georgio Bethlen domino et fratri amantissimo

20.
Bethlen György levele feleségének, Károlyi Klárának
Gyulafehérvár, 1571. június 1. (?)[84]

1. Nem tudja, mikor mehet haza az országgyűlésről, de reméli, hogy hamarosan. – 2. Telegdi Mihálynak a mézzel kapcsolatban semmi joga nincs. – 3. Feleségének gazdálkodással kapcsolatos feladatokat ad, és a ház továbbépíttetését kéri. – 4. Felesége adjon el búzát, mert a dézsmát ebből kell kifizetniük Szent János napjára (június 24.). Mivel ez már nem Csáky Mihályék hatásköre, hanem Báthory Istváné, így baj lehet belőle, ha nem fizetnek időre. – 5. Reméli, hogy a lengyel követ távozása után hazamehet, bár őt a fejdelem azért is tartóztatja, mert Bécsből vár híreket. – 6. Eldöntötték, hogy Károlyi László menyegzőjét július 15-én, vasárnap tartják.

Köszönetemet írom, mint szerelmes atyámfiának, továbbá kívánom az Úristentől minden jó egészségeteket hallanom. Magam felől azt írhatom atyámfia, hogy legyen az Úristennek hála, mostan jó egészségem vagyon. [1.] Írod azt leveledben, hogy kívánnád, hogy ha haza mehetnék. Bizony örömest elmennék, de semmiképpen nem lehet, az napját sem tudom megírnom, mikor mehetek, de hiszem mindazáltal, hogy immár nem késünk itten sokat.

---

[83] Bekes Gáspár felesége, Harinnai Farkas Anna.

[84] Bethlen György csak az évet jelölte meg a dátumban, de a szövegből egyértelműen kiderül, hogy az 1571. május 25. és 31. között tartott gyulafehérvári országgyűlésen íródott, mégpedig János Zsigmond temetése és Báthory István megválasztása után. Az ez után következő péntek június 1-jére esett, tehát ez lehet a levél keletkezésének legkorábbi időpontja. Báthory a gyűlés eloszlása után sem engedte még haza tanácsurait, ezért kellett Bethlennek is maradnia.

[2.] Az méz felől azt írhatom, hogy immár Mihaly uramnak, Telegydy [!] Mihalynak[85] ott semmi birodalma nincsen, ha szinte volna is szerencséje mostan az székelyek között járni. Azért fiam haza mene,[XII] és írt ő nekije, kére ő sürgöst Jánostól, és hozat onnét. [3.] Kérlek ezen is, mint szerelmes atyámfiát, hogy az ugarlatásért[86] létes érette, mind Bunon, és mind Keresden, végeztesd el. Az gyapjú felől szerelmes atyámfia ezt írhatom, hogy ha el nem adtad, és Zabo Tamas megszabadult, tehát küldd oda, és izend meg nekijük, hogy odaadjuk azon áron, az mit öcsém adta nekiek, mind az Bunit és mind az Keresdit, mert az atyjuknak abból kell fizetnünk, deszkát is abból kell hozatnunk. Kérlek szerelmes atyámfia, hogy azért ne hagyasd, csináltasd az házat az mennyiből tőled lehet.

[4.] Ugyan kérlek atyámfia, hogy ha addig haza nem mehetek, és az zentmiklósiak felmennek, adass búzát fel nekiek, az többet is lassan, ha eladathasd, mert az dézsma árát abból kell megfizetnünk Szent János napjára. Mert ez immár mind uraim, és mind Csaky uram[87] kezéből kiköltenék, hanem Batory Istvannak adják, mert uraméknak nem lőn semmi hatalmok ő reá, hogy senkinek adhassák, és igen félek, hogy kárt vallunk, ha akkorra meg nem adjuk.

[5.] Az hazamenés felől, azt írhatom, hogy csütörtökön is kérdezém, de azt mondá, hogy hova mentek, csak én magamat hagytok-e, látjátok, hogy csak egyedül vagyok. Azt írhatom hogy az lengyel követ elmegyen vasárnap, talán aztán inkább megszabadulhatunk. Engem egyért azért is vártat, hogy az postát minden órában várjuk, hogy értsünk tőle, odafel miben vagyon dolgunk. [6.] Ezt is írhatom atyánkfia, hogy az Lazlo uram menyegzőjét elvégeztük Szent Margit asszony nap után való vasárnapra.[88] Isten tartson meg. Feivarban, pénteken anno domini 1571.

Bethlen György

Címzés: Karoly Kalara asszonynak adassék nekem szerelmes társomnak.

21.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek

Harina, 1572. február 27.

1. Közvetített Makray Bertalan és Bethlen vitás ügyében, de mivel sem kötelezvény, sem végzés nincs, rokonukkal és ügyvédjükkel, Csákány Balázzsal beszélje meg Bethlen, mit tegyen, nehogy megkárosítsák. – 2. Március 9-re Gyulafehérvárra megy, de előbb nem tud odaérni. – 3. Felesége üdvözli őt és feleségét, valamint kéri, hogy tudósítsa őket Bánffy Anna halálának körülményeiről.

---

85 Telegdi Mihályra ld. a 15. levelet.

XII A levélíró először azt írta: menne, majd kihúzva javította.

86 Ugarolás = első szántás, amelyet az ugarföldben végeznek. A pihenni hagyott földet először megugarolják, másodszor forgatják vagy keverik, harmadszor (esetenként negyedszer is) vető alá szántják. Czuczor– Fogarasi, VI. col. 567.

87 Csáky Mihály (mh. 1572) erdélyi kancellárról van szó, aki nagymértékben beavatkozott a pénzügyek irányításába is. János Zsigmond halála után önként lemondott kancelláriai tisztéről és visszavonult az aktív politizálástól.

Egregie domine et frater observandissime, post salutem ac servitii commendationem, az Úristentől kívánom kegyelmed jó egészségét és minden javát, mind asszonyommal és édes gyermekivel egybe. Magunk felől azt írhatom kegyelmednek, hogy Istennek kegyelmességéből mindnyájan jó egészségbe vagyunk. [1.] Amint te kegyelmed énnekem írt vala, hogy írnék Makray Bertalannak[89] a kegyelmed dolga felől, bizony amint én tudtam legjobban, úgy írtam neki felőle, de aminemű választ tett, ím kegyelmednek odaküldtem. Hiszem, hogy kegyelmed is ugyanilyen módon való választ tett. Azért nem tudok kegyelmednek mit írnom felőle, hanem kegyelmed legyen szembe Balázs urammal. Csákány Balázzsal[90] szóljon kegyelmed vele, mit kelljen kegyelmednek mívelni, mert látom, hogy tiszta cigányság[91] minden dolga, ha mi végezés[92] én előttem volt, sem kötele[93] nem volt, sem valami levél nem költ kegyelmetek között. Énnekem úgy tetszik, hogy evvel a kegyelmed dolga el nem haladhat, mindazonáltal te kegyelmed Balázs urammal szóljon, hogy e dologba valami vétek ne essék.

[2.] Kegyelmed írta vala azt is, hogy megírná mikorra mennek oda Feiervárra. Szándékom az, ha az Úristen egészségemet adja, hogy ezen vasárnapra, azaz, oculi vasárnapra[94] ott legyek, mert előbb semmiképpen nem esmerem, hogy mehessek. [3.] Az asszonyember te kegyelmednek szolgálatját ajánlja, kéré kegyelmedet, hogy asszonyomnak is kegyelmed ő nevével szolgálatját ajánlja. Azon is kéri kegyelmedet hogy miért hogy érti, hogy kegyelmed is ott volt a szegény Bánfy Anna asszony[95] temetésébe, ha ki efelé jő, írja meg kegyelmed, mi nyavalyája volt, és mint lett szegénynek halála. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javával, mind asszonyommal, és édes gyermekivel egybe. Kegyelmedet kérem, hogy kegyelmed én szómmal is asszonyomnak ajánlja szolgálatomat. Költ Harinnán, Szent Mátyás nap után való csütörtökön 1572.

Volfgangus Farkas
de Harinna, manu propia

Címzés: Egregio domino Georgio de Betlen domino et fratri observandissimo

Harinnai Farkas Levelei[XIII]

---

[89] Makray Bertalan Bethlen Erzsébet férje, ld. a 13. számú levelet.

[90] Csákány Balázs a Harinnai–Bethlen rokonság tagja, ő járt el a család peres ügyeiben. Ld. a 16. számú levelet.

[91] Csalás, hamisság. Czuczor–Fogarasi, I. col. 1131.

[92] Végezés vagy végzés: írásba foglalt vagy szóban közölt kihirdetett jogi döntés. MÉSZ VII. 303.

[93] Kötél, kötelék = jogi értelemben az az ígéret vagy fogadalom, amelynek megtartására pénzbüntetés terhe mellett az illetők kötelezték magukat. Czuczor–Fogarasi, III. col. 1126.

[94] Oculi mei = a húsvét előtti 4. vasárnap, 1572-ben március 9-re esett.

[95] Bánffy Anna, Bethlen György unokahúga, aki Bánffy Farkas és Bethlen Klára (mh. 1589) lánya volt.

[XIII] Bethlen Elek kézírása.

22.
Bekes Gáspár levele Bethlen Györgynek
Fogaras, 1572. szeptember 1.

1. Fogaras városában pestis tört ki. – 2. A tengeri hadról szóló híreket ír Bethlennek.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint uramnak atyámfiának. Örülöm az te kegyelmed egészségét, mind asszonyommal és kegyelmeteknek szerelmes gyermekivel egyetembe. [1.] Legyen Istennek hála, mink is jó egészségben vagyunk, csakhogy az Úristen evvel is meglátogata bennünket, hogy itt igen kezdenek halni az városban.[96]

[2.] Továbbá értem uram, minemű hírt kezdtenek ott hordozni az tengeri had felől, de te kegyelmed abban semmit ne higgyen, mert az fejedelmek között az minemű háború volt az, de csendesedett, és az tengeri had elment, mind együtt vagyon, és Isten segítségével eljár dolgában. Ezt én bizonnyal írhatom kegyelmednek, ím ötödnapja megírák nekem onnét felől. Isten bátor ne örvendezzenek (?) az uraim.[97] Isten kegyelmedet megtartsa. Ex Fogaras primo die septembris 1572

kegyelmed atyafia
Bekes Gaspar manu propria

Címzés: Az én uramnak és atyámfiának Betlenn Gjörgy uramnak adassék.

23.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek
Harina, 1572. szeptember 5.

1. Veje, Bekes Gáspár leveléből értesült, hogy Fogarasban járvány van. Felháborítja, hogy tanácsa ellenére ott maradtak, mert hiába írta Bekes, hogy lányát hozzá küldi vagy Enyedre, tudja, hogy nem mozdul a férje nélkül. Bethlent kéri, hogy járjon közben, hogy legalább fiát, Harinnai Farkas Miklóst eresszék ki a várból. – 2. A besztercei sokadalomban Nyírő Tamástól hallotta, hogy Stájerországban élő rokonuk, Bethlen Ferenc örökös nélkül meghalt, hátramaradt vagyona ügyében személyesen kellene beszélniük.

Köszönetemet és szolgálatomat ajánlom te kegyelmednek, mint uramnak, szerelmes öcsémnek. Az Úristentől te kegyelmednek kívánok jó egészséget, és minden

---

[96] A nagy pestisjárvány még 1571-ben kezdődött, egészen 1577-ig elhúzódott. Réthly, I. 91–93.

[97] 1571 májusában V. Piusz pápa létrehozta a Szent Ligát (1571–1573), amely Spanyolország, Velence, Genova és a Vatikán erőit egyesítette az Oszmán Birodalom tengeri hatalma ellen. A szövetség látványos sikere a lepantói diadal (1571. október 7.) volt, amelyben az oszmán flotta szinte teljesen megsemmisült. Ez azonban nem állította meg a török terjeszkedést: 1572-ben az oszmán flotta újabb hadjáratra indult, amelynek során a velenceiektől elfoglalták Kréta szigetét. 1572 nyarán Felső-Magyarországon a vezető politikusok feszülten figyelték, vajon háborúvá szélesedik-e a konfliktus, és a magyar király, azonkívül, hogy katonákkal támogatja Velencét, milyen szinten vesz majd részt az eseményekben. Balassa János – akivel Bekes Gáspár már évek óta szoros összeköttetésben állt – szintén figyelemmel követte a fejleményeket, és valószínűleg ő tájékoztatta Bekest is. Dávid, 1998. 909–915.

jó szerencsét, mind asszonyommal és az édes kis öcsémmel egybe. Legyen az Úristennek hála, mi is mindnyájan jó egészségbe vagyunk. [1.] Az fiam, Bekes uram leveléből értem, (kit hozának, ez elmúlt csütörtökön) hogy immár ott Fogarasba, a városban is elkezdetett volna a halál.[98] Kin bizony eléggé meg is háborodám, miért hogy el nem jönnek előtte. Jóllehet írá Bekes uram, hogy ha meg nem csendesedik, leányomat kiereszti, vagy ide hozzám, vagy Enyedre, de azt én jól tudom, hogy leányom Bekes uram nélkül onnan el nem jő. Ím írtam neki, kérettem ugyan az Istenért, hogy vakmerőségre ne vesse magát, hanem eljöjjön. Bizony igen jó volna, ha kegyelmed ennyi munkát tenne, hogy kegyelmed is menne be az én levelem mellett, tanácsolná kegyelmed is, hogy jönne el ő kegyelme, mert tudja azt kegyelmed minemű veszedelmes, mikoron afféle várba beférkőzhetik, én tanácsommal bizony ott csak egy nap sem múlatna. Bizony most nem esmérem semmi oly okát, kitől el nem jöhetne, mert én sehonnét semmi félelmet nem értek. Alkalmasb helyt sem találna, hová bízvásban mehetne, mint ide, merthogy felfelé is vagyon jószága is, itt közel vagyon, Isten bőséget is igaz, eleget adott. Azért ha semmiképpen el nem akar jönni, kérettem, hogy Farkas Miklóst[99] kieressze.

[2.] Továbbá ezt is írhatom kegyelmednek, hogy ez elmúlt hétfőn valék Besztercén a sokadalomba, ott mondá egy ember, hogy csak egy hete vagyon, hogy megjutott, szinte Stiriába volt. Nagy bizonnyal beszélte, hogy a szegény atyánkfia[XV] Betlen Ferenc[100] megholt, csak mostansággal. Azt is mondotta Nyírő Tamásnak,[101] hogy[XVI] ha valami oly atyafia volna, jó volna úgymond, rágondolni, mert igen gazdag volt, el nem veszni atyafiától úgymond, ami marhája volt, mert gyermeke nem maradt. Azért igen jó volna, hogy kegyelmed idejönne, lám immár jó módon a takarodásnak[102] is vége vagyon. Szólnánk mi magunk jobban az emberrel, szólnánk egymással is, mit volna jobb kegyelmednek mívelni, ne osztoznék valami idegen szegénynek marhájával. Azt pedig én jól tudom, hogy ott nem kap mindjárást valaki efféle marhába, kiváltképpen akinek atyafiát értik, hogy vagyon. Azért én azt mondom, hogy kegyelmed ezt el ne hallgassa. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javaival, mind asszonyommal és édes gyermekivel egybe. Ke-

---

98 A pestisről ld. az előző levelet.

99 Harinnai másik fia, Harinnai Farkas Miklós (mh. 1601) szintén részt vett Bekes Gáspár 1575. évi támadásában, majd kimenekült az országból, de később kegyelmet kapott és visszatért. 1587-től már Báthory Zsigmond udvari bejárói közt szerepelt, és legkésőbb 1596-tól Doboka vármegye főispáni címét is elnyerte. Kendy Sándor özvegyét, Suky Katát vette feleségül.

XV Beszúrva Bethlen Elek kézírásával: „Stiriában házasodott ez Bethlen Ferenc. Bethlen Elek fia volt. Ez az Bethlen Ferencz egy volt az nagy Bethlen Györggyel kinek ez levelet írták. Ennek az Györgynek fia Bethlen Miklos, annak fia Bethlen Ferencz, Ferencznek fia Bethlen Farkas, Gergel és Bethlen Elek mpr." Tévedett abban, hogy Bethlen Ferenc Bethlen Elek fia lett volna. A családfa levezetése a továbbiakban hibátlan.

100 Bethlen Ferenc (1517–1572) Bethlen György unokatestvére volt. Már fiatalon elhagyta Erdélyt. Szalaházy Tamás egri püspök pártfogoltjaként Olmützben végezte tanulmányait, majd 1541-től I. Ferdinánd udvarában királyi asztalnok lett. 1545-ben Ferdinánd ajánlólevelével Erdélybe jött, hogy elkobzott birtokait visszanyerhesse, de nem járt sikerrel. Stíriában telepedett le és ott is házasodott meg. Nagy vagyont gyűjtött, de gyermeke nem maradt. Lukinich, 1927. 63–64.

101 Nyírő Tamás besztercei polgár.

XIV Kihúzva: vali

102 Takarodás, takarítás = a learatott vagy lekaszált termények összegyűjtése, behordása, csűrbe rakása. Czuczor–Fogarasi, VI. col. 28.

gyelmedet kérem, hogy asszonyomnak is kegyelmednek én szómmal mondja szolgálatomat. Költ Harinnán, Kisasszony nap előtt való pénteken. 1572

Te kegyelmed Atyafia
Harinnai Farkas
manu propria

Címzés: Egregio domino Georgio Betlen seniori de Bun et domino et fratri amantissimo

24.
Harinnai Farkas Farkas levele Bethlen Györgynek
Harina, 1573. július 8.

1. Bethlen leveléből értesült róla, hogy veje, Bekes Gáspár és unokája, Bekes László egészségesek. – 2. Igyekszik, de nem biztos, hogy aratásig találkozni tud Bethlennel, mert sokfelé van dolga. – 3. Csákány Balázzsal július 15-én [Maros]Vásárhelyen fognak találkozni a Barlabásy Ferencnél és Glésán Miklósnál levő jószága miatt. Kéri, hogy Bethlen is legyen jelen a megbeszélésen, és a mellékelt levelet továbbítsa Csákány Balázsnak.

Egregie domine, et frater amantissime, post servitii commendationem, kívánom az Úristentől te kegyelmed jó egészségét és mind testi és lelki javait, mind asszonyommal és édes gyermekivel egybe. Magunk felől azt írhatom te kegyelmednek, hogy legyen az Úristennek hála mindnyájan jó egészségbe vagyunk. [1.] Értem a kegyelmed leveléből, hogy Bekes uramat te kegyelmed jó egészségbe hagyta mind fiával egybe, kin az Úristennek nagy hálát adok.

[2.] Írja kegyelmed azt is, hogy igen kívánná, ha még ez aratásig szembe lehetne velem, afelől kegyelmednek semmi bizonyost nem írhatok, mert ez ideig is annyi imide-amoda való dolgaim érkeztenek, hogy csak házamnál sem lehettem. Azért ha módját találhatom, bizony elmegyek örömest, azért ha Isten hozzásegít, addig te kegyelmeddel szembe leszek.

[3.] Írtam vala Balas uramnak[103] az én dolgom felől, a jószág felől, ki Barlabasi Ferencznél[104] és Glesannál[105] vagyon, hogy mikor ő kegyelme esmerné, hogy alkalmatossága lenne hozzá, hogy velem lenne. Ő kegyelme arra énnekem választ tött (jól lehet későn hozák meg a levelét), írja azt, hogy ez jövendő, tizenkét Apostol napjára, mely esik Szent Margit asszony nap után harmad nap, kész ott lenni Vasarhelt. Én mihelyt ezt megértem, mindjárást megírtam Barlabasy Ferencznek. Te kegyelmedet kérem, mint uramat s atyámfiát, hogy te kegyelmed is a napra legyen ott Vasarhelt, szóljunk egymással, mit kelljen minden dolgainkba mívelnünk, vannak is szükséges dolgaink, kiről szólnunk kell. Te kegyelmedet azon is kérem, hogy e Balas uram

[103] Csákány Balázsra ld. a 16. számú levet.
[104] A Kolozs és Torda vármegyében birtokos héderfáji Barlabásy családnak erről a tagjáról nincsenek adataink.
[105] Ebből az időszakból Glésán Miklós ismert, aki 1571-ben Marosszék ülnökeként szerepelt. Nagy Iván IV. 410.

levelét te kegyelmed küldje meg neki mindjárást, megszolgálom kegyelmednek. Hogy te kegyelmed eljöjjön Vasarhelre kegyelmedet ugyan felette igen kérem. Az Úristen te kegyelmedet tartsa meg minden javaival, mind asszonyommal és édes gyermekivel egybe. Ex Harinna feria quarta die 8. Juli anno domini 1573.

Volfgangus Farkas
de Harinna manu propria

Címzés: Egregio domino Georgio de Betlen et domino et fratri amantissimo.

25.
Szinéri Báthory Zsigmond[106] levele Bethlen Györgynek
Szinérváralja, 1573. október 10.

1. Továbbra is várják, hogy meglátogassa őket. Úgy gondolja, hogy Bethlen a felesége és Pósay Bálintné Kenderessy Anna közti konfliktus miatt nem jött el. A levélíró próbálta mentegetni Bethlennét Pósayné előtt, de attól tart, hogy kevés sikerrel. – 2. Kállóban erős várat építenek, kellő számú katonával és ágyúval, és a török sem gyakran támadja őket. – 3. A sok eső miatt a szántás-vetés nem halad, a termés és a bor gyenge. – 4. Télen Fejérdre akar menni háza népével, és akkor levélben vagy személyesen megkeresi majd Bethlent.

Szolgálatomat írom kegyelmednek, mint bízott uramnak és atyámfiának, az Úristentől kívánok kegyelmednek mind lelki és testi jókat, az én szerelmes asszonyommal és édes magzatival egyetemben. Magunk felől azt írhatom kegyelmednek, hogy egészségben vagyunk mind az én szerelmes atyámfiával és gyermekimmel.[107]

[1.] Továbbá az te kegyelmed kijövését mi szívünk szerént kívánjuk vala, mind az atyafiakkal egyetemben. Okát nem tudjuk mi lőn, mindazáltal te kegyelmed az jóakaratot ne hagyja. Netalántán asszonyom néném tudja vétkét, miket szóla Possaine asszonyomra,[108] és az utat talán Őkegyelme hagyatá el kegyelmeddel. Azért bízvást megmondhatja kegyelmed asszonyomnak, hogy megmondtam és commendáltam is őkegyelmét Posaine asszonyomnak, s hogy minemű jó akaró atyafia neki őkegyelme, de azért bár asszonyom el ne hagyja az párnát az hátáról.[109]

---

[106] Szaniszlófi Báthory Farkasnak Zsigmond nevű fiáról van szó, a családnak ez az ága bírta a szinéri uradalmat, ezért ezzel az előnévvel is szerepeltek. A Bethlen–Károlyi családdal való rokonság nem világos, de közeli kapcsolatról volt szó, mert Károlyi Klára testvérének, Károlyi Jánosnak 1566-ban kelt végrendelete szerint az egyik fő kedvezményezett Báthory Zsigmond volt. Géresi, III. 368–369.

[107] Báthory Zsigmondnak két gyermeke ismert: Zsigmond és Zsófia, ez utóbbi losonczi Bánffy Tamáshoz, majd Perneszi Gáborhoz ment férjhez. Ifjabb Báthory Zsigmond az 1590-es években a fejedelem Báthory Zsigmond aulae familiárisai közt szerepelt. Wertner, 1900. 21.

[108] Pósay Bálintné Kenderessy Anna, Károlyi László és Klára rokonságához tartozott, mert amikor Károlyi László hűtlenség miatt 1575-ben elvesztette Doboka megyei birtokait, a család pert indított értük mint törvényes örökségért, és Pósayné is a felperesek közt volt. 1577-ben már özvegyként említették. Tagányi–Réthy–Pokoly, IV. 398.

[109] Vagyis az ütlegelés ellen, jó, ha párnát köt a hátára. Ezzel a mára már ismeretlen szólással arra célzott a levélíró, hogy a két asszony közti békítési kísérletei valószínűleg nem jártak teljes sikerrel.

[2.] Továbbá hírt egyebet nem írhatok kegyelmednek, hanem Kálóba jó és erős várat csinálánk, kiben szolgáló ember, lovag, gyalog elég vagyon, és ágyú tarack, és Istennek legyen hála, az pogánynak is nem ismerjük olyan gyakran és bátran kijövetelit.

[3.] Ezt is írhatom kegyelmednek, hogy oly bőséggel jár az eső köztünk, hogy sem szánthatunk, sem vethetünk, és búzánk is felette igen kevés lőn, borunk is kevés és fe[---][XVI] ennyi sok eső miatt.

[4.] Továbbá ez szándékom, hogy ha az Úristen egészséget ad, hogy Feierdre megyek ez télen, vagy szánúton, vagy szekérúton, mind házam népével egyetembe, és meglátogatom kegyelmeteket vagy én magam, vagy levelem által. Az Úristen tartsa meg kegyelmeteket nagy jó egészséggel, jó szerencsével hosszú életig. Ex Szinérváralja 10. die octobris, 1573.

Servitor
Sigismundus Batory
de Siner

Címzés: Az én bízott uramnak és szerelmes atyámfiának az vitézlő Betlen Georg uramnak adassék ez levél.
Bunon

26.
Özvegy Vajdaffy Dénesné Kendeffy Anna levele Bethlen Györgynek

Malomvíz, 1574. március 25.

1. Közös pártfogoltjuk és unokaöccsük, Kendeffy Miklós ügyében ír: Csaholyi Ferencné nála járt Malomvizen, és megígérte, hogy többé nem avatkozik bele Kendeffy ügyébe. Bethlen vagy járjon el Kendeffy Miklós ügyében Károlyi Lászlónál, vagy ne is említsék többet a dolgot. – 2. Bethlen kérésére szívesen küldött volna vizát, de nem tudtak fogni.

Szolgálatomat írom te kegyelmednek, mint bizodalmas uramnak. Istentől kívánok kegyelmeteknek mind az én bizodalmas asszonyommal és kegyelmed háza népével egyetemben minden jót és jó szerencsét. [1] Továbbá kegyelmednek ezt akarám tudására adnom, mivelhogy kegyelmed szintén olyan atyafia Kendeffy Miklósnak,[110] mint én, hiszem, hogy javát is kívánja kegyelmed, azért kegyelmedre s én reám hagyta minden dologban magát Isten után. Azért kegyelmednek erről akarék írnom, hogy[XVII] Csaholj Ferenczne asszonyom[111] jut vala ide Malomvízre ez napokban, emléköze Kendeffy Miklósnak felőle, ő azt mondja, hogy nem fűt[112] többet, mivel hogy jámbor és fő[XVIII] nemzet, annak fölötte az drága erkölcsiért. (?)

[XVI] A lap alján olvashatatlanul elmosódott a tinta.

[110] Kendeffy Miklós Kendeffy Gáspár és Bethlen Orsolya fia, Bethlen Györgynek és Kendeffy Annának unokaöccse volt.

[XVII] Egy szó olvashatatlanul kitörölve.

[111] Csaholyi Ferencné Károlyi Fruzsina, Bethlen György feleségének, Károlyi Klárának az unokatestvére volt. Károlyi Fruzsina tízévnyi özvegység után 1580-ban gyermektelenül halt meg.

[112] Átvitt értelemben: árt, kárt tesz, bosszút áll. Czuczor–Fogarasi II. 995.

[XVIII] Utólag beszúrva: „és fő”

Azért kegyelmedet kérem, mint szerelmes bízott uramat és atyámfiát, hogy kegyelmed is lássa, ha kegyelmed aránzá,[113] hogy véghez menhet ez a dolog, és kegyelmed jóvá hagyja, induljon el ebben ez dologban kegyelmed. Hiszem, hogy László urammal, Károly Lászlóval kell kegyelmednek erről ez dologról szólni. Ha penig kegyelmed aránzá, hogy véghez nem menhetne ez a dolog, avagy jóvá nem hagyná kegyelmed, kegyelmed ne emlékezzék senkinek ez dologról.

[2] Továbbá kegyelmed írt vala énnekem, hogy valami vizát küldenék kegyelmednek, kegyelmed megbocsásson, mert látja az Úristen, hogy nagy szívem szerént küldtem volna kegyelmednek, de nem foghattanak, kit megért mástól is kegyelmed. Az kegyelmes Úristen éltesse kegyelmedet, mind az én szerelmes bízott asszonyommal és az kegyelmed szerelmes gyermekivel egyetemben sok esztendeig. Adatott Malomvízen, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján. 1574.

Kegyelmedet kérem, hogy kegyelmed írjon énnekem az kegyelmetek[XIX] egészsége felől, mint vagyon kegyelmetek.

Kendeffi Anna
az néhai Vaydaffy Dienesne

Címzés: Ez levél adassék az Vitézlő Bethlen Gorgnek nekem szerelmes bízott uramnak és atyámfiának.

[113] Mérlegel, rendez. Czuczor–Fogarasi I. 188.
[XIX] Ez után két szó olvashatatlanul kitörölve.

Rövidítések és irodalomjegyzék

BLAZOVICH–GÉCZI
1995 — BLAZOVICH László–GÉCZI LAJOS: *A Telegdiek pere. 1568–1572.* Szeged, 1995. *(Dél-alföldi Évszázadok, 6.)*

BETHLEN
2004 — BETHLEN Farkas: *Erdély története.* III. Szerk. JANKOVICS József, ford. BODOR András, jegyz. KRUPPA Tamás. Budapest–Kolozsvár, Enciklopédia, 2004.

BOGDÁN
1991 — BOGDÁN István: *Magyarországi űr-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig.* Budapest, Akadémiai, 1991. *(A Magyar Országos Levéltár kiadványai, IV. Levéltártan és Történeti Forrástudományok, 7.)*

CZUCZOR–FOGARASI — *A magyar nyelv szótára.* I–VI. Szerk. CZUCZOR Gergely–FOGARASI János. Pest, 1862–1874.

DÁVID
1998 — DÁVID Géza: *Balassi János török kapcsolatai.* In: *Századok* 132 (1998) 4. sz. 909–915.

DIVÉKY
1944 — DIVÉKY Adorján: *A Békés-család szerepe Lengyelországban.* Debrecen, 1944.

EMSZT — *Erdélyi magyar szótörténeti tár.* I.– Szerk. SZABÓ T. Attila. Bukarest–Budapest, 1976–.

EOE — *Erdélyi Országgyűlési Emlékek. (Monumenta comitialia regni Transsylvaniae, 1540–1699).* I.–XXI. Szerk. SZILÁGYI Sándor. Budapest, 1877–1898.

ETA
VII/1. — *Az erdélyi fejedelmek királyi könyvei* I. *János Zsigmond királyi könyve 1569–1570.* Szerk. FEJÉR Tamás–RÁCZ Etelka–SZÁSZ Anikó. Kolozsvár, EME, 2003. *(Erdélyi Történelmi Adatok VII.1.)*

ÉBLE
1913 — ÉBLE Gábor: *A nagy-károlyi gróf Károlyi család leszármazása a leányági ivadékok feltüntetésével.* Budapest, Franklin-Társulat, 1913.

GÉRESI — *A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára.* I–V. Szerk. GÉRESI Kálmán. Budapest, 1882–1897.

HORN–KREUTZER–SZABÓ
2005 — *Politika és házasság. Menyegzőre hívogató levelek a 16. századi Erdélyből.* Szerk. HORN Ildikó–KREUTZER Andrea–SZABÓ András Péter. Budapest, 2005. *(TDI Könyvek, 2.)*

KOLTAI
2001 — *Magyar udvari rendtartás. Utasítások és rendeletek 1617–1708.* Szerk. KOLTAI András. Budapest, Osiris, 2001.

LUKINICH
1927 LUKINICH Imre: *A bethleni Gróf Bethlen-család története.* Athénaeum, Budapest, 1927.

MÉSZ *A magyar nyelv értelmező szótára.* I–VII. BÁRCZI Géza–ORSZÁGH László (főszerk.). Budapest, 1966.

NAGY IVÁN NAGY Iván: *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal.* I–XII. Pest, 1857–1868.

ORTUTAY
1977–1982 *Magyar néprajzi lexikon.* 1–5. Főszerk. ORTUTAY Gyula. Budapest, Akadémiai, 1977–1982.

PETRI
1901–1904. PETRI Mór: *Szilágy vármegye monográphiája.* I–VI. Budapest, 1901–1904.

RADVÁNSZKY
1986 RADVÁNSZKY Béla: *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században.* I–III. Reprint. Budapest, Helikon, 1986.

RÉTHLY
1962 RÉTHLY Antal: *Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1700-ig.* Budapest, Akadémiai, 1962.

RMNY I. *Régi magyarországi nyomtatványok. Res litteraria Hungariae vetus operum impressorum.* Szerk. BORSA Gedeon–HERVAY Ferenc. I. 1473–1600. Budapest, 1971.

SZAMOTA–ZOLNAI *Magyar oklevél-szótár.* Gyűjt. SZAMOTA István, szerk. ZOLNAI Gyula. Budapest, 1902–1906.

TAGÁNYI–RÉTHY–POKOY *Szolnok-Doboka vármegye monographiája.* I–VII. Szerk. TAGÁNYI Károly–RÉTHY László–POKOLY József. Dés, 1901–1905.

TÁJSZÓTÁR SZINNYEI József: *Magyar tájszótár.* I–II. Budapest, 1897–1901.

TESZ *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára.* I–III. Szerk. BENKŐ Loránd, Budapest, 1967–1976.

TRÓCSÁNYI
1980 TRÓCSÁNYI Zsolt: *Erdély központi kormányzata 1540–1690.* Budapest, Akadémiai, 1980.

WERTNER
1900 WERTNER Mór: *A Báthoryak családi történetéhez.* In: *Turul* 18 (1900) 6–29.